

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ
FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ
Institut mezioborových studií Brno

Dítě jako subjekt práva

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Vedoucí bakalářské práce:
PhDr. Mgr. Zdeňka Vaňková

Vypracovala:
Adéla Chromková, DiS.

Brno 2011

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma „Dítě jako subjekt práva“ zpracovala samostatně a použila jen literaturu a prameny uvedené v seznamu použitých zdrojů. Tištěná i elektronická verze bakalářské práce jsou totožné.

V Brně dne 21.04.2011

.....
Adéla Chromková, DiS.

Poděkování

Děkuji paní PhDr. Mgr. Zdeňce Vaňkové za užitečné rady a připomínky, které mi poskytla při zpracování mé bakalářské práce.

.....
Adéla Chromková, DiS.

OBSAH

OBSAH	1
ÚVOD	3
TEORETICKÁ ČÁST	5
1. DÍTĚ	6
1.1 Kdo je považován za dítě	6
1.2 Vývoj dítěte.....	6
2. PRÁVO	16
2.1 Pojem právo	16
2.2 Důležité právní pojmy.....	17
2.3 Právní odvětví	19
2.4 Prameny práva	20
3. PRÁVA DÍTĚTE	22
3.1 Historický vývoj práv dítěte.....	23
3.2 Principy Úmluvy o právech dítěte	24
3.3 Členění Úmluvy o právech dítěte	25
3.4 Významné mezinárodní smlouvy	27
4. SOCIÁLNĚ-PRÁVNÍ OCHRANA DĚTÍ	29
4.1 Rodinné právo	31
4.2 Formy náhradní rodinné péče	33
EMPIRICKÁ ČÁST	36
5. PŘÍPADOVÉ STUDIE	36
5.1 Kazuistika č. 1.....	37

5.2	Kazuistika č. 2.....	39
5.3	Kazuistika č. 3.....	42
5.4	Kazuistika č. 4.....	44
6.	ANALÝZA PŘÍPADOVÝCH STUDIÍ.....	47
ZÁVĚR.....		49
RESUMÉ		51
ANOTACE.....		51
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ		52
SEZNAM PŘÍLOH.....		55

ÚVOD

Tématem mé bakalářské práce je **dítě jako subjekt práva**.

Děti jsou potomky svých rodičů. Být rodičem, je požehnáním. Je volba každého, s kým potomka bude mít. Ano, děti se rodí z intimního vztahu muže a ženy a často i z lásky. O to smutnější a neuvěřitelnější je fakt, jak si tito dříve velmi blízcí lidé dokáží ubližovat, pomlouvat se, nenávidět se. Málo kdo umí přiznat chybu a když už dojde k rozpadu vztahu a rodiny, každý hází vinnu na toho druhého. Cítí se zatrpkle, ublíženě a neustále hledá výčitky proti bývalému partnerovi. Je pravdou, že ztráta důvěry u takto blízké osoby opravdu bolí, ale rodiče, ať už vědomě či nevědomě, svoji zášť a problémy často řeší skrz ty nejvíc bezbranné, své děti.

Existují také rodiče, kteří se z různých důvodů nechtějí nebo nedokáží o své děti postarat. Jelikož si děti své rodiče nevybírají, ze všech těchto důvodů musí být všichni bezbranní jedinci chráněni zákonem. V současné době těchto zákonů existuje již několik, jako zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů nebo zákon č. 97/1963 Sb., o mezinárodním právu soukromém a procesním, ve znění pozdějších předpisů.

V rámci sociálně-právní ochrany dětí pracují sociální pracovníci/pracovnice a kurátorky/kurátoři pro mládež, kteří chrání zájmy a blaho dětí. Také já pracuji jako sociální pracovníce na městském úřadě, problematika problémových a znevýhodněných rodin a dítěte jako subjektu práva se mě týká a zajímá mě. Z tohoto důvodu jsem si tohle téma vybrala jako téma své bakalářské práce.

Ve své bakalářské práci se v teoretické části nejprve zaměřím na vysvětlení pojmů jako dítě, právo, práva dítěte a sociálně-právní ochrana dětí. Pojmu dítě se budu věnovat v rámci vývojové psychologie, kde se zaměřím i na důležitá témata související se sociální pedagogikou, jako dětská kresba či školní zralost. Dále se na dítě pohlédnu jako na subjekt různých odvětví práva. Navážu objasněním základů práva a skrz Úmluvu

o právech dítěte objasněním, kdo hájí zájmy dítěte a zajišťuje právní péči o ně. Tím se dostanu k orgánu sociálně-právní ochrany dětí. Zaměřím se i na důležité pojmy rodinného práva. Popíši práci sociálních pracovníků a jejich spolupráci s různými orgány a institucemi.

Cílem mé bakalářské práce bude zjistit s jakými organizacemi, institucemi a orgány orgán sociálně-právní ochrany dětí spolupracuje, zda a jak tato spolupráce funguje a jestli je dostačující.

V praktické části se zaměřím na konkrétní případy a činnosti pracovníků sociálně-právní ochrany dětí. Popíši jejich spolupráci s orgány a zařízeními uvedených v teoretické části, kterou podložím konkrétními kazuistikami.

Dítě není pouze subjektem práva, ale zároveň i pedagogiky. Sociální pedagogika se zabývá znevýhodněnými a problémovými rodinami, ovšem především dětmi. Je zřejmé, že mé téma se sociální pedagogikou velmi úzce souvisí.

Bakalářská práce bude určena pro všechny, kteří se zajímají o nezletilé děti, jejich vývoj a práva. Na své si přijde ten, kdo se chce zorientovat v základech práva a dozvědět se něco o práci sociálně-právní ochrany dětí. Poukáži na organizace, orgány, instituce a zařízení, se kterými sociálně-právní ochrana dětí spolupracuje a jak tato spolupráce vypadá v praxi. Chtěla bych pomoci v informovanosti a objasnění základních skutečností. V neposlední řadě bude tato práce přínosem pro mě samotnou. Utřídím a zopakuji si informace, které znám a doplním je novými. Možná, že u některých čtenářů změním názor na práci sociálních pracovníků/pracovnic nebo dokonce je nalákám začít v podobném oboru pracovat a zajímat se o nezletilé děti a hájit jejich zájmy a práva.

Jsem si vědoma, že má bakalářská práce nemůže pojmout veškeré informace týkající se daného tématu. Zaměřila jsem se především na to základní a podstatné, avšak jsem si vědoma, že jsem mohla použít i více odborného textu a právních teorií.

TEORETICKÁ ČÁST

1. DÍTĚ

1.1 Kdo je považován za dítě

Za dítě je považován člověk v prvním období svého života. Dítě prochází v průběhu svého života několika fázemi vývoje.

„Pro účely Úmluvy o právech dítěte se dítětem rozumí každá lidská bytost mladší osmnácti let, pokud podle právního řádu jenž se na dítě vztahuje, není zletilosti dosaženo dříve (David, 1999: 47)“.

Šíma (2010: 200) píše, že: „Sociálně-právní ochrana dětí je upravena s účinností od 01.04.2000 samostatným zákonem. Sleduje především ochranu práv dítěte, míněno nezletilé osoby, tedy do 18 let věku“.

V právu, zejména občanském a rodinném, se termín *dítě* používá především pro označení celoživotního příbuzenského poměru vůči rodičům. Pro věkové vymezení se používají vymezení vycházející z definice zletilosti nebo konkrétní věkové vymezení, například sousloví „nezletilé dítě“, popřípadě nezletilý, nezletilá osoba, mladistvý, osoba mladší 18 let, osoba mladší 15 let atd.

1.2 Vývoj dítěte

"Vývoj je proces navzájem souvisejících změn, k němuž dochází v důsledku postupného zrání a procesů učení (Wedlichová, 2008: 7)".

Podle Říčana (2004) má slovo vývoj v běžné řeči vysokou frekvenci a široký význam. Užíváme ho, když chceme říct, že něco probíhá a přitom dochází ke změnám. Vytvoří se situace, sportovní utkání, nemoc se vyvíjí, ale nejen to, také člověk se vyvíjí.

Říčan (2004: 69) říká, že : „Životní cesta začíná počítím“.

Prvním obdobím vývoje dítěte je **období prenatalní**, na které navazuje rané dětství. Již zde musíme hledat počátky vnitřního prožívání. Jak ovšem toho prožívání vypadá, o tom lze vytvořit jen dohady založené více na teoriích než na ověřitelných faktech. Plod je připravován pro činnosti, které budou nutné pro jeho přežití a pro interakci s vnějším světem. Již v prenatalním období získává jedinec schopnost sociální interakce. Brzy se dostává do určité aktivního kontaktu s matkou, která ne jeho spontánní pohyby emocionálně reaguje a opět její emoce ovlivňuje dítě (Wedlichová, 2008).

Říčan (2004: 72) uvedl, že následný: „Porod je nejtěžší, nejdramatičtější a nejnebezpečnější krok v lidském životě. Začíná do jisté míry z iniciativy dítěte, které ani v jeho průběhu není pasivní, nýbrž aktivně spolupracuje, dere se ven. Zdravé dítě se rodí lépe, než nemocné nebo mrtvé“.

Novorozenci, ti umí dávat najevo své potřeby, tíseň, strach a citové rozrušení. Umí také odpovídat na reakce rodičů a pečovatelů. Dítě má potřebu cítit se v bezpečí a brzy projevuje závislost na svých primárních pečovateli. Novorozenec má ve svém vrozeném potenciálu k dispozici i všechny základní mimické výrazy emocí, jako například radost, strach, nechuť, odpor, smutek, překvapení a tyto mimické výrazy bezděčně napodobuje (Wedlichová, 2008).

V kojeneckém období, tedy první rok věku dítěte, jde podle Říčana (2004) o nejdelší rok v lidském životě. V tomto roce se toho nejvíce přihodí a celkový tělesný i duševní vývoj je mnohem rychlejší než kdykoliv později.

Dítě si utváří rytmus bdění a spánku. Důležitá je výchova pohybem, lezení, plazení, sezení, úchop a chůze. Kolem jednoho roku se dítě obvykle pokusí o první krůčky. Vývoj řeči se odráží v broukání a žvatlání. V tomto období dítě nepříznivě reaguje na odloučení od osoby, která o něho komplexně pečuje. Přestože je dítě mezi prvním a třetím rokem života značně závislé na matce, je přece jenom jeho okruh sociálních vztahů rozšiřován, zejména uvnitř širšího rodinného společenství. Většina dětí si vytváří odlišné vztahy k matce a otci, k sourozencům, prarodičům. Dítě si pozvolna vytváří svou roli v rodině (Wedlichová, 2008).

V batolecím věku, které se vymezuje od dvou do tří let, se podle Wedlichové (2008) rozvíjí zvláště vnímání, smyslové funkce a sociální kontakty. Značné nebezpečí představuje chybění blízké osoby tzv. hospitalismus. Velký význam má v tomto období i vývoj řeči. Dítě často vede monology, které značí vývoj intelektu. Jedná se o vnější hlasité myšlení. Dítě si osvojuje mnohé návyky. Zmešká-li se období, kdy má dítě o novou aktivitu spontánní zájem, dochází k situaci, kdy se dítě s nechtí učí i těm úkonům, které jsou pro něj relativně snadné. V tomto období je typické, že se diferencují vnitřní prožitky a zároveň základní výrazy obličeje zůstávají zachovány, ale stupňují se hlasové a pohybové projevy. Dítě se učí rozumět emocím, slovně je označovat, mluví o svých pocitech, dokáže rozlišit a reagovat na emoce ve svém sociálním okolí.

V průběhu svého vývoje je batole čím dál tím víc roztomilejší, pro dospělé stále zajímavější. Den ode dne se s ním můžeme lépe dorozumět. Je zvědavé po informacích, které uslyší poprvé. Dochází však také k prvním konfliktům dítěte s rodiči, nazývaný často vzdorem třetího roku (Říčan, 2004).

"V průběhu druhého roku života dochází k dramatickému nárůstu hněvu, opozice a odchylného chování, tzv. dětskému negativismu. Důležitou funkcí hněvu v tomto vývojovém období je posílit první kroky směrem k autonomii a k vymezení sebe sama“ (Wedlichová, 2008: 12).

Následným vývojovým stádiem dítěte je **předškolní věk**. Tělesný i duševní vývoj už je pomalejší. Výstižný název pro toto stádium je období, kdy se kladou základy socializace, což je začlenění se do společnosti (Říčan, 2004).

Jedním z předpokladů pro prosociální chování dítěte je uspokojení dětské potřeby jistoty a bezpečí. Děti, které toto necítí, snadněji reagují asociálně. Děti v předškolním věku, které získaly základní pocity důvěry v životě, nahlíží na svět jako relativně bezpečný a věří, že je možné jeho dění ovlivňovat i vlastními silami. Tyto děti se naučily dávat i brát a respektovat potřeby jiných. Děti předškolního věku již dokáží projevit empatii a zkouší druhým pomoci. Utváří se sociální kontrola a dítě se začíná řídit svými vlastními instrukcemi. Dále se dítě učí počkat a nepodlehnout okamžitému impulsu, čímž se vytváří sebekontrola. Po třetím roce života začínají děti navazovat

první kamarádké vztahy s vrstevníky. Tímto zažívají zcela nové pocity být přítelem a mít přítele. Tyto vztahy nemívají dlouhého trvání, ale děti samy charakterizují své kamarády jako někoho, koho mají rády. Tyto vztahy jsou charakterizovány společnými aktivitami, citovým vztahem, poskytováním podpory a v jisté míře i fyzickou blízkostí. Dítě vnímá pocity zprvu jako přímé bezprostřední reakce na vnější události. Teprve mezi 3. a 5. rokem začíná dítě skutečně rozumět subjektivní povaze emocí. Začíná chápat, že pocity druhých závisí na tom, jak oni sami situaci rozumí a že stejná situace může u různých lidí vyvolávat zcela odlišné pocity (Wedlichová, 2008).

Při vývoji základních schopností a dovedností má podle Wedlichové (2008) důležitou roli hra, který může být zdrojem smíchu, žertování, humoru, ale také mnohých negativních emocí jako hněvu, strachu, úzkosti, které pramení z různých konfliktů, rozporů a nečestného jednání. Další velmi důležitou roli má **kresba**¹.

Říčan (2004: 129) uvádí, že: „Pro dítě je kresba hrou a zároveň tím nejpřirozenějším vyjadřovacím prostředkem. Dítě kreslí stejně samozřejmě, jako my dospělí mluvíme. Dítě mnohdy kresbou poví mnohem víc, než by dovedlo nebo než by se odvážilo říci slovy“.

"Kresba je jednou ze symbolických funkcí, v níž se projeví tendence zobrazit realitu tak, jak ji dítě chápe (Wedlichová, 2008: 19)".

Neví se přesně, kdy dítě pochopí, že čáry, které po sobě nechává tužka na papíře, mohou něco znázornit a že lze nakreslit něco, co vidíme v realitě. Ovšem ví se, že to pochopí dříve, než to dokáže uskutečnit. Dítě čmárá a pak svoji čmáranici nějak pojmenuje (Říčan, 2004).

Dětská kresba se vyvíjí v závislosti na vývoji jedince, bez ohledu na jeho umělecké schopnosti. Provedení kresby bývá někdy neobratné, nemusí to však být příznakem duševní zaostalosti. Každému věku odpovídá specifický typ kreslení. Dětské kresby procházejí stádií, která těsně souvisí s vývojem intelektu (Davido, 2008).

¹ Viz. příloha č. 1, příloha č. 2

Podobnost kresby a zobrazení objektu je závislé na dosažení potřebné úrovně celého komplexu schopností a dovedností, ale i na dalších faktorech. Kresba je pojmána jako vyjádření postoje dítěte k zobrazenému objektu, mohou v ní převažovat subjektivně důležité rysy nad jeho reálnou podobou (Wedlichová, 2008).

V praxi se u dětí využívá tzv. symboliky kresby, kterou lze vysledovat mezi určitým druhem obrázků a určitými typy osobnosti. Většinou však nelze přikládat výskytu toho či onoho prvku přesný a neměnný význam. Existuje určitá základní symbolika kresby, ale takové symboly postrádají jakýkoliv smysl, pokud se na ně nahlíží bez znalosti věci a kontextu. Mezi takové základní symboliky patří především řeč barev², se kterou se setkáváme v nejrozmanitějších oblastech života (Davidová, 2008).

Za velice důležitou se dle Wedlichové (2008) v předškolním období považuje **školní zralost**. Vstup do školy bývá charakterizován jako významný mezník v životě dítěte, který předpokládá určitou úroveň rozvoje dítěte po stránce fyzické a psychické. Vstupem do školy se zásadně mění celkový způsob života dítěte. Škola mu ukládá množství nových povinností a má určité nároky na úroveň rozvoje poznávacích procesů, citů a sociálních vztahů.

„Příprava dítěte na vstup do školy je vlastně pouze vyvrcholením předškolní výchovy, respektive celé dosavadní výchovy dítěte od jeho narození až do šesti let³...“ (Kropáčková, 2008: 11).

Za školní zralost se považuje stav dítěte, projevující se v takové úrovni jeho organismu, která mu umožňuje adaptaci na prostředí školy. Tento stav je vyznačen přiměřenými fyzickými a psychickými dispozicemi pro požadovaný výkon ve škole a je doprovázen pocitem štěstí dítěte (Kropáčková, 2008).

Školský zákon (č. 561/2004 Sb.) uvádí, že: „Povinná školní docházka začíná počátkem roku, který následuje po dni, kdy dítě dovrší šestý rok věku“ a zároveň, že: „začátek školní docházky je volen tak, aby dítě dosáhlo tzv. školní zralosti“.

² viz. příloha č. 3

³ původně psycholog Jaroslav Jirásek, v roce 1963 modifikoval diagnostický test k měření úrovně školní zralosti

Doba nástupu do školy nebyla stanovena náhodně. Ve věku 6-7let dochází k různým vývojovým změnám, které jsou podmíněny zráním i učením. Většina z nich je pro úspěšné zvládnutí role školáka důležitá, i když jejich význam může být různý. Pro úspěšnost sociálního vývoje jsou potřeba jiné vlastnosti, schopnosti a dovednosti, než jsou důležité pro výuku (Wedlichová, 2008).

Podle Kropáčkové (2008) školní zralost představuje komplex schopností a dovedností, s nimiž by dítě mělo vstupovat do školní zátěže. Dochází ke změně životního režimu, tempa dítěte, ale i přesun jeho hlavní činnosti ze hry na učení a změně sociálního postavení dítěte.

Kompetence, které jsou potřebné k přijatelnému zvládnutí školních požadavků, lze rozdělit na:

školní zralost - ve smyslu především biologického zrání

školní připravenost- souvisí především s učením, sociální připraveností.

"Úspěšný školní začátek závisí na celém dosavadním vývoji a musí zahrnovat čas nutný k biologickému dozrání, stimulaci pro rozvoj schopností, které budou nutné pro zvládnutí učiva, i celkovou emoční a motivační přípravu na školu (Wedlichová, 2008: 40)".

Znaky školní zralosti, podle Wedlichivé (2008):

tělesná zralost - zdravotní stav - je věcí lékařského posouzení tělesného vývoje

- věk - k nástupu do školy jsou v lednu zvány všechny děti, které k 31. srpnu dovrší 6 let věku

- motorika - důležitá je především jemná motorika a vizuomotorická koordinace

kognitivní zralost

- vnímání - předpokladem pro výuku čtení a psaní

- myšlení - analytické, které předpokládá schopnost vystihnout podstatné znaky a vztahy mezi jevy

- paměť - která se stává trvalejší a záměrnější, i když je spíše mechanická než logická

- řeč - dobrá úroveň verbální komunikace

- dobrá znalost vyučujícího jazyka

- pozornost - bezděčná
- úmyslná

emoční zralost

- schopnost sebeřízení
- schopnost přijmout nezávisle na svých přáních a požadavcích daný program vyučovacího dne

sociální zralost

- rozlišovat různé role a diferencovat chování, které je s nimi spojeno
- respektovat běžné normy chování a celý hodnotový systém
- podřídit se autoritě

Do období mladšího školního věku patří věk od šesti do deseti let. Jeho nástup znamená podle Říčana (2004) radikální změnu. Do života dítěte vstupuje školní docházka, která ovlivní další řadu let více než cokoliv jiného. Škola otvírá dětem obzory, o kterých nemělo ani tušení. Urychluje rozumový rozvoj, učí se myslet novým způsobem. Do života, jehož hlavní náplní byla dosud hra, vstupuje školní práce a povinnosti. Školák dostává možnost, uplatnit se v mnohem větší skupině než dosud.

V tomto období je viditelný tělesný vývoj, rozvoj motoriky a intenzivní růst. Sílí kostra, svalstvo i vnitřní orgány. Za jeden rok přibere dítě 2-3 kilogramy. Mléčné zuby jsou nahrazovány denticí. V psychickém vývoji má důležitou roli vyučování. Zlepšuje se analytické vnímání, které je nutné pro počátky čtení. Základy psaní kladou velké nároky na jemné pohyby ruky, které je pro šestileté děti značně náročné. Dítě zažívá začátek období povinností místo dosavadního věku her a určité bezstarostnosti. Postupně se projevuje úbytek spontánnosti a rozvoj sebedokonalování a sebekontroly. Úspěšný start ve škole závisí nejvíce na školní zralosti jedince. Je třeba vyvinout smysl pro povinnost a systematickou školní přípravu (Wedlichová, 2008).

Někteří rodiče a nezkušení učitelé žasnou nad tím, jaký pokrok dítě učiní během prvních dvou let na základní škole. Kromě plnění povinností se učí společenské kázně a bývá kamarádké, čilé a citlivé. Uspokojivě zvládá základy čten, psaní a počítání, má dobrou paměť a představivost. Často se dokáže velmi dobře vyjadřovat ústně i písemně. Umí

užívat různé materiály při výtvarných a ručních pracích. Koordinace ruky a oka je velmi dobrá a zvláště dětské malování se vyznačuje svěžestí a přímostí. Mají rozvinutou zvědavost, kritičnost a představivost (Brierley, 1996).

Vstupem do třídy si dítě buduje sociální pozici. Vznikají kamarádství a party. Dítě se učí usměřňovat své nálady, rozvíjí estetické cítění. V sociálních vztazích dominuje osobnost učitele, která ztělesňuje autoritu, moc a moudrost. Využívá se také mravní normy a kladné mravní vlastnosti. Dospělí by měli poskytovat model pro napodobování kladných vlastností. Důležité je rovněž rozvíjet motivační strukturu a vůli těchto dětí (Wedlichová, 2008).

V některých případech je nutno spolupracovat s odborníkem, a to v případech, projevuje-li se:

- nepozornost, neklid a neadekvátní reakce
- neplnění snadných úkolů
- nechuť ke škole
- absence kamarádů
- neklidný spánek
- potíže se zrakem či sluchem
- přehnaná reakce na stresové situace
- dítě není soběstačné
- motorika se nezlepšuje

Když dítě začne chodit do školy, některým rodičům se podle Brierleyho (1996) zdá, že si zde hraje a neučí se. Zkoumání a hra však napomáhají rozvoji mozku, zlepši řeč a rozumové schopnosti dítěte. Zdokonalují jeho tělesné dovednosti a připravují základy pro rozvíjení citových vztahů. Zkušenosti získané hrou musejí být uloženy v mozkových buňkách jako součást určitého modelu světa dítěte, který se vytváří na základě zkušenosti.

V **Období pubescence**, které je nejdramatičtější a biodromálně nejzajímavější, dochází především k tělesným proměnám, jehož součástí je pohlavní dospívání. Vymezuje se věkem od 11 do 15 let. Znatelé pokroky jsou i v rozumovém vývoji, které mění způsob

nazírání na svět i na vlastní život. Jedinec hlouběji chápe svou individualitu a zároveň mění i své vztahy k vrstevníkům, k rodičům i autoritám (Říčan, 2004).

Podle Wedlichové (2008) je možné pozorovat především nevyrovnanost konfliktovost. Dochází k zásadním změnám, které zapříčiňují emoční labilitu. Dochází ke změnám názorů, chování, jednání, ke změnám fyzickým. Pro jedince, tzv. pubescenta je příznačná nová úroveň sebepoznávání a specifické rysy životního stylu. Nejvýznamnější je v této fázi příprava na plnohodnotný život v dospělosti. Jedná se o kontinuální proces socializace. Za rozhodující se považuje volna budoucího povolání a pracovního zaměření či volba dalšího studia.

Puberta je podle Wedlichové (2008) charakterizována rozvojem druhotných pohlavních znaků a dozráváním pohlavních orgánů. Dochází ke zrychlenému růstu hrtanu a k hlasové mutaci. Změny v kůži vedou k výskytu trudovitosti pleti, tedy ke tvorbě akné. Často se u jedinců projevuje zvýšená únavnost a skrytá onemocnění či poruchy srdce, plic, očí, ale i diabetes či revmatismus. Velice silnou a důležitou začíná být sexualita. U chlapců, kteří jsou ve vývoji opožděni, začíná sexuální aktivita později, ale o to více střídají své partnerky. Dívky více kladou důraz na zamilovanost. Je to pochopitelné, neboť předčasná sexuální zkušenost přináší riziko nežádoucího otěhotnění, tudíž by mohlo dojít k tomu, že děti budou mít své děti. A jestli jsou samy nevyzrálé, nikdy se nemohou stát dobrými rodiči a nabídnout svým potomkům kvalitní péči, vychování a vzor do života.

Za vrchol mládí se považuje **období adolescence**, tedy věk mezi patnácti a dvaceti lety. V této době je člověk nejkrásnější, duševně i tělesně nejsvěžejší, nebystřejší a nejdychtivější. Bere svůj život zodpovědně a do svých rukou. Je třeba dokončit přípravu ke společenskému uplatnění, běžné je navazování již hlubokých citových vztahů. Toto období často doprovází vážné osobní krize. Radostnější ladění a pocit vnitřní síly se projevuje až koncem tohoto období, kdy dochází také k citovému a rozumovému prohloubení a uklidnění (Říčan, 2004).

„Dospívání je chápáno jako příprava pro stabilizaci dospělé osobnosti, která se dovede kontrolovat a efektivně využívat svých schopností a dovedností, vhodně reaguje na

různé životní situace a je schopna žít s jinými v relativně trvalých vztazích, je zodpovědná a emočně vyzrálá“ (Wedlichová, 2008: 72).

Na závěr celé první kapitoly bych ráda podotkla následující. Děti jsou bezbranní potomci svých rodičů. Je jisté, že ohledně těchto stvoření je nutná speciální péče a přístup. V průběhu svého života prochází složitými vývojovými stádii a jde o dlouhou a složitou cestu, než se z nich, pokud možno, stanou dospělí a rozumní jedinci. Tento nesnadný vývoj závisí samozřejmě na genetické výbavě předků, na výchově, vzdělávání, socializaci a ovlivňuje celkový sociální postoj jednotlivce ve společnosti.

2. PRÁVO

IGNORANTIA IURIUS NON PRAESUMITUR NEC TOLEATUR. „Neznalost práva se nepředpokládá ani se netrpí.“

2.1 Pojem právo

Schelle a kol. (2004: 29) píše, že „Co je právo, to právě není bezpečně známo. Jen málo otázek lidské společnosti, bylo kladeno s takovou naléhavostí a bylo zodpovídáno tolika učebnicemi takovou naléhavostí a bylo zodpovídáno tolika učenici a tolika způsoby, jako otázka – co je to právo“.

„To, jak veřejní činitelé nakládají se spory, je samotné právo“, „Prognózy toho, co budou soudy dělat, nazýváme právem, „Právo je primární norma, která vyžaduje sankci“ (Hart, 2004: 17).

Dle Tomancové a kol. (2004) je právo soubor pravidel, podle kterých se odedávna organizuje a řídí lidské soužití, která se od ostatních společenských pravidel liší tím, že je stanoví stát a jsou také státem vynutitelná.

Právo je určitý řád, upravuje určité vzájemné vztahy jednotlivců v určitém společenském celku. Jde tedy o abstraktní pojem a pojmem mnohoznačným. Setkáme se s rozlišením objektivní a subjektivní právo. Vedle těchto rozlišujeme i psané právo, nepsané právo, vnitrostátní právo, mezinárodní právo, autonomní právo, heteronomní právo, právo kogentní, právo dispozitivní, právo striktní, právo pružné, právo veřejné, právo soukromé, hmotné právo, procesní právo (Schelle, 2004).

Právo můžeme charakterizovat jako souhrn norem stanovených a zabezpečovaných státem (Šíma, 2010).

Právo je jedním ze společenských normativních systémů. Usměrnjuje chování lidí vedle morálky, náboženských norem, estetických norem, etiky, sportovních pravidel a dalších. Všechny tyto systémy vytvořily množství pravidel chování (Tomancová, 2004).

„Tato pravidla člověku radí, doporučují, ale také přikazují, jak se chovat.“ (Tomancová, 2004: 11)

2.2 Důležité právní pojmy

Vzájemné vztahy mezi lidmi, tedy i nezletilými dětmi, které jsou upraveny právními normami, nazývány **právními vztahy**. Každý jedinec žije po celý život v mnoha právních vztazích. Aby mohl právní vztah vzniknout, musí existovat právní norma, která upravuje určitý společenský vztah a právní skutečnost, která je spojena se vznikem, změnou nebo zánikem právního vztahu (Tomancová, 2004).

U každého právního vztahu rozlišujeme dle Šímy (2010) jeho subjekty, obsah (práva a povinnosti) a objekt (předmět). Účastníky právního vztahu nazýváme **subjekty**. Jsou fyzické osoby (lidé), organizace a právnické osoby (orgány).

Subjektem je ten, kdo je v právním vztahu povinen nebo oprávněn něco konat, něčeho se zdržet, něco strpět. Podmínkou účastnit se právních vztahů je způsobilost osob k právům a povinnostem, tzv. právní subjektivita (Tomancová, 2004).

Právo přiznává dle zákona č. 40/1964 Sb., občanského zákoníku, ve znění pozdějších předpisů, subjektům právních vztahů dvojí způsobilost:

- **způsobilost k právům a povinnostem se týká i nezletilých dětí:**

fyzické osoby – vzniká narozením a zaniká smrtí, v některých případech vzniká právní subjektivita i u počatého dítěte, narodí-li se živé, může mít právo vlastnické, může dědit.

Během života se způsobilost mít práva a povinnosti nemění, ale může být omezena, tedy i nezletilí či nesvéprávní mají právní subjektivitu a mohou být účastníky právních vztahů.

právnické osoby – vzniká vznikem a zaniká zánikem právnické osoby

- **kdežto způsobilost k právním úkonům se týká většinou až zletilých:**

fyzické osoby – vlastním jednáním mohou měnit, zakládat a zrušovat své právní vztahy, nabývat práva a plnit povinnosti, tato způsobilost vzniká v plném rozsahu až zletilostí, tj. dosažením věku osmnácti let

Nezletilé mohou činit pouze právní úkony přiměřené rozumové vyspělosti odpovídající jejich věku a jsou stanoveny právní normou. Soud může zbavit nebo omezit způsobilost k právním úkonům a musí ustanovit opatrovníka.

právní osoby – jsou to uměle vytvořené subjekty, které v právních vztazích vystupují a jednají jako lidé

Při právních úkonech jsou zastupovány osobami fyzickými, které za ně jednají jejich jménem nebo na základě plné moci jejich zástupci. Zastupovat na základě plné moci se mohou nechat i fyzické osoby.

stát – právní osobou je také stát

Podle § 74 a následujících zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů je možné, aby soud vydal tzv. **předběžné opatření**. Nařizuje se v případech, je-li třeba, aby byly zatímně upraveny poměry účastníků, nebo je-li obava, že by výkon soudního rozhodnutí byl ohrožen. V jednáních ohledně nezletilých dětí se užívá §76, podle kterého může být účastníku uloženo:

- a) platit výživné v nezbytné míře
- b) odevzdat dítě do péče druhého z rodičů nebo do péče toho, koho určí soud
- c) něco vykonal, něčeho se zdržel nebo něco snášel

V těchto případech má soud na své rozhodnutí lhůtu sedm dní a usnesení o vydání předběžného opatření je pravomocné dnem doručení účastníkům. Dále je možnost využít předběžného opatření podle §76a. A to v případě, ocitlo-li se nezletilé dítě bez jakékoliv péče nebo jsou-li jeho život nebo příznivý vývoj vážně ohroženy nebo narušeny, předseda senátu předběžným opatřením nařídí, aby bylo předáno do péče osoby, kterou v usnesení označí. Toto usnesení se účastníkům doručuje až při provedení jeho výkonu.

2.3 Právní odvětví

Právo se skládá z několika odvětví, jimiž podle Tomancové (2004) jsou:

- **ústavní právo** – upravuje nejdůležitější právní vztahy ve státě, zejména základní práva a svobody občanů, uspořádání státu a rozdělení státní moci a její výkon
- **správní právo** – upravuje výkonnou státní moc, veřejnou správu a územní samosprávu
- **finanční právo** – upravuje finanční hospodaření státu a jeho jednotlivých veřejnoprávních subjektů
- **trestní právo hmotné** – upravuje trestněprávní odpovědnost subjektů, v obecné části stanoví, co je trestný čin a vymezuje, mohou být uloženy tresty
- **trestní právo procesní** – úzce se pojí s trestním právem hmotným, upravuje postup orgánů činných v trestním řízení tak, aby trestné činy byly zajištěny a pachatelé potrestáni
- **občanské právo hmotné** – souhrn právních norem, které upravují majetkové vztahy fyzických i právnických osob, dále majetkové vztahy mezi těmito osobami a státem a vztahy vyplývající z práva na ochranu osobnosti
- **občanské právo procesní** – obsahuje právní normy, které jednají a rozhodují o právech a povinnostech občanů i právnických osob z oblasti občanského, obchodního, rodinného a pracovního práva
- **obchodní právo** – upravuje postavení podnikatelů, obchodní závazkové vztahy a další vztahy, které s podnikáním souvisí
- **živnostenské právo** – upravuje podmínky živnostenského podnikání, zákon o živnostenských úřadech
- **pracovní právo** – upravuje pracovněprávní vztahy a vztahy, které s výkonem práce souvisí, jde především o vztahy z pracovního poměru, dále se týkají dovolené, mzdy, odpovědnosti za škodu, ochrany zdraví při práci apod.
- **rodinné právo** – upravuje otázky manželství, vztahy mezi manželi, mezi rodiči a dětmi, vztahy které vznikají při náhradní rodinné péči

2.4 Prameny práva

„Pramen práva je pojem o více významech“ jednak vyjadřuje vnější formu právních norem (pramen práva ve formálním smyslu), jednak je chápán jako zdroj obsahu těchto norem (pramen práva v materiálním smyslu) a nakonec jako zdroj poznání práva (pramen práva v gnozeologickém smyslu)“ (Gerloch, 2009: 69).

V různých zemích a právních kulturách jsou podle Šímy (2010) různé prameny práva. Obecně je lze rozlišovat na zákony (normativní akty, psané právo), právní obyčeje, soudní precedenty a normativní smlouvy. V České republice je pramenem práva zpravidla zákon, ratifikované mezinárodní smlouvy a výjimečně normativní smlouvy.

V moderním právním systému existuje podle Harta (2004) množství různých pramenů práva. Kritéria pro identifikaci zákona jsou mnohočetná a často obsahují psanou ústavu, ustanovení zákonodárce a soudní precedenty. Ve většině případů se tato kritéria seřadí podle poměrné podřízenosti a nadřazenosti. V našem systému je tímto způsobem „zvykově precedenční právo“ podřazeno „zákonu“.

Základním pramenem práva jsou podle Tomancové (2004) normativní právní akty, které lze nazvat také obecně závazné právní předpisy. Jsou výsledkem činnosti státních orgánů. Jejich základní dělení:

- podle právní síly⁴ – určují postavení určitého předpisu v právním řádu, právní síla je odvozována od toho, který státní orgán předpis vydal

- podle prvotnosti nebo odvozenosti:

- **prvotní** – obsahují novou právní úpravu
- **druhotné** – slouží k podrobnějšímu rozpracování otázek, vymezených v prvotních normách, říká se jim prováděcí předpisy, jsou vždy od prvotního předpisu odvozeny a nesmí s ním být v rozporu

Právní síla vychází z relace mezi právními normami, odpovídající jejich postavení v hierarchii norem. Norma nižší právní síly nesmí odporovat normě vyšší právní síly.

⁴ viz. příloha č. 4

Může být měněna nebo rušena pouze normou stejné nebo vyšší právní síly (Gerloch, 2009).

Odvozené normativní akty nesmějí podle Boguszaka, (2004) odporovat prvotním normativním aktům, od kterých jsou odvozeny a mají nižší právní sílu. Sekundární akty slouží jen k podrobnější právní úpravě věcí zásadně upravených prvotními normativními akty. Vydávají se v mezích primárních normativních aktů (úprava secundum et intra legem).

Právo jako takové nás provází celý život. Dle mého názoru by každý člověk měl znát svá práva, ale zároveň i své povinnosti. Ve své praxi se však často setkávám s lidmi, kteří neznají ani základy práva. Jestliže se tito lidé ocitnou v situaci, kterou je nutné řešit a orientovat se v ní, nejsou toho schopni. Proto si někteří najímají právní zástupce, a to i v primitivních záležitostech a jiní čím dál více přenáší svoji odpovědnost na instituce.

3. PRÁVA DÍTĚTE

„Století, na jehož začátku neměly děti žádná skutečná práva, končí a děti mají nejmocnější právní nástroj, který nejen uznává, ale i chrání jejich lidská práva“.

Carol Bellamyová

ředitelka Výkonného výboru UNICEF

Úmluva o právech dítěte je nejdříve ratifikovaná smlouva o lidských právech v dějinách. Byla jednomyslně přijata Valným shromážděním OSN dne 20. listopadu 1989. Dne 26. ledna 1990 byla otevřena k podpisu a hned první den ji podepsalo 61 zemí. Dne 2. září 1990 nabyla účinnosti. Od té doby ji ratifikovalo s výjimkou dvou všech 191 zemí světa (David, 1999).

Tato úmluva je podle Davida (1999) prvním právě závazným mezinárodním nástrojem, který se liší od řady předchozích dokumentů. Obsahuje nejen občanská a politická práva dětí, ale i hospodářská, sociální a kulturní. Úmluva je klíčovým dokumentem v systému mezinárodněprávní ochrany dětí. Je však také nedílnou součástí celého komplexu mezinárodní ochrany lidských práv. Přitom však ustanovuje pouze minimální právní a morální standardy ochrany práv dětí. Státy, které jsou smluvními stranami Úmluvy, mají právní a morální závazek podporovat uskutečňování práv dítěte obsažených v této Úmluvě. Děje se tak prostřednictvím přijímání správních, zákonných, soudních a jiných opatření.

Česká republika podepsala Úmluvu o právech dítěte dne 30. září 1990 a dne 6. února 1991 u nás nabyla účinnosti. Rovněž se Česká republika přihlásila k dodržování závazků vyplývajících z Úmluvy. Podle Ústavy ČR je právní síla Úmluvy větší než zákon. Některé země přijaly Úmluvu s určitými výhradami. Tak tomu bylo i v případě České republiky, která vztahuje ustanovení týkající se práva dítěte znát svoje rodiče pouze na případy, kdy nedošlo k trvalému osvojení dítěte nebo k umělému oplodnění (David, 1999).

3.1 Historický vývoj práv dítěte

Do 20. století se na děti pohlíželo jako na osoby podřízené dospělým. Dětství bylo chápáno jako krátká vývojová etapa před dospělostí. Během 20. století bylo uzavřeno 80 smluv, které se přímo či nepřímo týkaly dětí. I díky tomu je dnes dětství považováno téměř za posvátnou část života a dítě za jednotlivce, která má svoji důstojnost a svá práva (David, 1999).

První mezinárodní smlouvy v oblasti práv dítěte se podle Davida (1999) týkaly potlačení obchodu s děvčaty a později se ženami a dětmi. Prvním uceleným dokumentem byla **Deklarace práv dítěte**, která byla přijata společností národů v roce 1924. Měla za cíl dát dětem to nejlepší, aby mohly být zabezpečeny jejich základní potřeby. Vážnější pozornost se dětem věnovala po II. světové válce. Společnost si začala uvědomovat nezbytnost ochrany všech základních práv a svobod pro udržení míru. Dne 11. prosince 1946 vznikl **Dětský fond UNICEF**. Jeho založení bylo motivováno skutečností, že děti v poválečné Evropě nebyly dostatečně chráněny. V kontextu rodiny se problematikou práv dětí zabývala **Všeobecná deklarace lidských práv OSN**, která byla založena dne 10. prosince 1948. Stanovila, že všechny děti mají právo na zvláštní péči a pomoc, mají možnost stejné sociální ochrany. Dále, že každý má právo na vzdělání a vyslovila přání, aby základní vzdělání bylo bezplatné a povinné. Konstatovala, že rodina je přirozenou základní jednotkou společnosti a má nárok na ochranu společnosti a státu. Zakazovala zásah do soukromého s života rodiny, domova nebo korespondence.

V průběhu dalších let byla právům dětí věnována čím dál větší pozornost. Dne 20. listopadu 1959 byla přijata **Deklarace o právech dítěte**, která navazovala a rozšiřovala Deklaraci z roku 1923. Následně byl v roce 1966 otevřen k podpisu **Mezinárodní pakt o občanských a politických právech**. Zde bylo stanoveno, že dítě má právo na takovou ochranu, která mu přísluší dle ohledem na jeho postavení nezletilého ze strany rodiny, společnosti a státu, a to bez jakékoliv diskriminace. Dále bylo stanoveno, že každé dítě je registrováno okamžitě po narození, dostane jméno a má nárok na státní příslušnost. Zakázal trest smrti osobám mladším 18 let a nařizoval oddělení mladistvých od dospělých při obvinění a výkonu trestu. Společně s tímto dokumentem by schválen i **Mezinárodní pakt o hospodářských a kulturních**

právech. Zde byla uznána nejširší možná ochrana a pomoc pro rodiny s nezletilými dětmi (David, 1999).

Mezníkem ve vývoji mezinárodní spolupráce a ochrany práv dítěte se stala **Úmluva o právech dítěte**. Přípravné práce na jejím znění se zahájily na základě předlohy vypracované v Polsku v roce 1979 u příležitosti Mezinárodního roku dítěte a 20. výročí Deklarace o právech dítěte. Cílem bylo vypracovat dokument, který by přispěl k odstranění rozdílů mezi různými zeměmi v různém postavení a různé životní úrovni ale která by přitom zachovávala jejich kulturní odlišnosti (David, 1999).

3.2 Principy Úmluvy o právech dítěte

Úmluva obsahuje v Preambuly čtyři základní principy, které napomáhají výkladu Úmluvy jako celku.

Preambule Úmluvy o právech dítěte výstižným způsobem shrnuje základní myšlenky obsažené v celé Úmluvě. Připomíná, že smluvní státy mají mít na paměti, že rodina jako základní jednotka společnosti a přirozeného prostředí pro růst a blaho všech svých členů a zejména dětí, musí mít nárok na potřebnou ochranu a takovou pomoc, aby mohla beze zbytku plnit svou úlohu ve společnosti. Dítě musí vyrůstat v rodinném prostředí, v atmosféře štěstí, lásky a porozumění a pro svou tělesnou a duševní nezralost potřebuje zvláštní záruky, péči a odpovídající právní ochranu před narozením i po něm (Novotná, 2009).

Základní principy, které jsou podle zákona č. 104/91 Sb., formulovány v člancích 2, 3, 6 a 12 jsou:

- **zákaz diskriminace** - Smluvní státy musí zajistit, že se všechny děti mohou těšit právům, která Úmluva obsahuje, a že žádnému dítěti nebudou tato práva odepřena. Všechny děti jsou si rovny bez ohledu na rasu, barvu pleti, pohlaví, jazyk, náboženství, etnický a sociální původ, majetek, tělesnou a duševní způsobilost, pod a jiné postavení dítěte nebo jeho rodičů či zákonných zástupců. Toto ustanovení znamená také rovnost příležitostí, týká se dívek i chlapců, uprchlických dětí, dětí cizinců, dětí národnostních

a etnických menšin. Rovněž handicapované děti by měly mít rovné šance a právo těšit se z přiměřené životní úrovně.

- **nejlepší zájem dítěte** – Státy musí zajistit, že se při jakékoliv činnosti týkající se dětí bude přihlížet k jejich nejlepším zájmům. To se týká všech státních orgánů, parlamentu, soudů, správních úřadů, samosprávních orgánů, veřejných i soukromých ústavů sociální péče, škol a podobně.

- **právo na život, přežití a rozvoj dítěte** - Článek, který upravuje právo na život, zahrnuje rovněž formulaci na přežití a rozvoj, které by mělo být zajištěno v maximální možné míře. Termínem rozvoj se myslí nejen fyzický, ale také duševní, citový, sociální, kulturní včetně rozvoje poznání.

- **názor dítěte** – Děti by měly svobodně vyjadřovat své názory ve všech záležitostech, které se ho dotýkají, a těmto názorům musí být věnována patřičná pozornost odpovídající jeho věku a úrovni. Znamená to, že se dítěti musí poskytnout možnost, aby bylo slyšeno a aby se jeho názor bral vážně, a to v jakémkoliv soudním nebo správním řízení, které se ho týká.

3.3 Členění Úmluvy o právech dítěte

Úmluva je složena z Preambule a tří částí, které obsahují celkem 54 článků.

a) Obecné principy

Státy zajistí, aby se každé dítě těšilo plným právům bez diskriminace nebo rozdílů mezi dětmi. Při všech jednáních týkajících se dítěte, ať už ve veřejných nebo soukromých sociálních situacích, soudech, správních orgánech, bude přednostně brán v úvahu nejlepší zájem dítěte. Každé dítě má přirozené právo na život a státy v maximální možné míře zajistí zachování života dětí a jejich rozvoj. Dítě má právo být slyšeno.

b) Hmotná ustanovení

I. občanská práva a svobody

Každé dítě má od narození právo na jméno a státní příslušnost a státy se zavazují chránit totožnost dítěte. Děti mají právo na svobodu projevu a státy budou respektovat jejich svobodu myšlení, svědomí a náboženské vyznání v souladu s přiměřeným rodičovským vedením. Děti mají také právo na svobodu sdružování a právo být chráněny před

zasahováním do svého soukromí. Žádné dítě nesmí být podrobeno mučení nebo jinému krutému, nelidskému nebo ponižujícímu zacházení nebo trestu. Trest smrti a doživotní vězení bez možnosti propuštění pro trestné činy spáchané osobami mladšími 18 let jsou zakázány.

II. rodinné prostředí a vedení dítěte

Úmluva stanoví, že státy musí respektovat práva a odpovědnost rodičů a členů širší rodiny, aby vedli dítě přiměřeně jeho rozvíjejícím se schopnostem. Úmluva dává rodičům společnou základní odpovědnost za růst jejich dětí a stanoví, že stát by je v jejich úsilí měl podporovat. Děti by také neměly být odloučeny od svých rodičů, ovšem s výjimkou případů, kdy je učiněno v nejlepším zájmu dítěte, příslušnými úřady a v souladu s platným právem. Děti by rovněž měly mít právo udržovat kontakt s oběma rodiči. Děti a jejich rodiče mají právo opustit jakoukoliv zemi a vstoupit do své vlastní země za účelem opětovného spojení rodiny nebo udržení vztahu mezi rodiči a dětmi. Rodiče jsou odpovědni zajistit, aby se děti těšily přiměřenému životnímu standardu, zatímco stát má povinnost zajistit, že tato odpovědnost bude naplněna. Úmluva zavazuje stát, aby zajistil vlastní ochranu pro děti odloučené od svého rodinného prostředí. Tam, kde je to vhodné, může být uskutečněno osvojení dítěte v souladu s nejlepšími zájmy dítěte a na základě souhlasu příslušných orgánů. Stát se rovněž zavazuje předcházet únosům nebo zadržování dětí v zahraničí rodičem nebo třetí osobou a pomáhat jejich obětem a chránit je před všemi formami zneužívání a zanedbávání. Je odpovědností státu, aby v případech dětských obětí ozbrojených konfliktů, týrání, zanedbávání a špatného zacházení nebo vykořisťování zajistil přiměřenou rehabilitační péči a pomohl usnadnit jejich zastavení a znovu začlenění do společnosti

III. výchova a vzdělávání, volný čas a rekreace

Děti mají právo na vzdělání a je povinností státu aby zajistil, že základní vzdělání bude povinné a bezplatné. Všechna kázeňská opatření musí respektovat důstojnost dítěte a cíle výchovy a vzdělávání musí být v maximální možné míře slučitelné s rozvojem osobnosti dítěte stejně jako s jeho psychickými a duševními schopnostmi. Výchova a vzdělávání by měla podporovat úctu k rodičům, kulturní totožnost, jazyk a hodnoty a mělo by dítě připravovat na odpovědný život ve společnosti v duchu porozumění, míru, tolerance a přátelství. Děti mají také právo užívat volného času, rekreace a kulturních aktivit.

IV. zvláštní ochranná opatření

Státy činí všechna opatření, aby zajistily, že se děti mladší 15 let nezúčastní bojových akcí a nebude povoláno ozbrojených sil.

Jestliže se děti dostanou do rozporu se zákonem, mají právo na důstojné zacházení a mají možnost znovu začlenění do společnosti.

Děti mají právo být chráněny před ekonomickým vykořisťováním a před prací, která ohrožuje jejich zdraví, vzdělání a rozvoj. Musí být stanoven minimální věk pro zaměstnanost a pracovní podmínky musí být regulovány.

Děti mají právo na ochranu před užíváním narkotik a psychotropních drog a před jejich využíváním, výrobě a prodeji.

Stát se zavazuje chránit děti před sexuálním vykořisťováním a zneužíváním, včetně prostituce a pornografie. Je nutné veškerým svým úsilím předcházet prodeji, obchodování a únosům dětí.

Děti menšinových společenství mají právo těšit se vlastní kultuře a praktikovat své náboženství a jazyk.

c) **Uskutečňování a monitoring**

Je třeba sledovat a kontrolovat, jak je Úmluva realizována a plněna.

d) **Výzva**

Naplňování práv dítěte je právním závazkem, který může být pro mnohé smluvní státy dlouhodobým procesem. Je nutné zapojení rodin, nevládních organizací a samotných dětí při uvádění obecných právních ustanovení Úmluvy do života všech dětí. Opravdovou výzvou je zajistit, aby duch Úmluvy byl protkán politikou všech národů, zajišťujících dětem první všeobecnou listinu práv dítěte v dějinách (David, 1999).

3.4 Významné mezinárodní smlouvy

Kromě výše zmíněné Úmluvy o právech dítěte existují další důležité smlouvy týkající se dětí. Patří mezi ně Dokumenty OSN, Dokumenty Rady Evropy, Úmluvy přijaté na

zasedáních Haagské konference o mezinárodním právu soukromém, Úmluvy Mezinárodní organizace práce a Dvoustranné dokumenty.

K Dokumentům OSN patří **Mezinárodní pakt o občanských a politických právech** nebo **Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech**. Dokumenty Rady Evropy jsou **Úmluva o ochraně lidských práv a svobod**, **Evropská úmluva o osvojení**, **Evropská úmluva o právním postavení dětí narozených mimo manželství**, **Evropská úmluva o výkonu práv dětí** a za zmínku dále stojí **Úmluva o styku s dětmi**. **Úmluva o zákazu a okamžitých opatřeních k odstranění nejhorších forem dětské práce** spadá pod Úmluvy Mezinárodní organizace práce. Dvoustranné smlouvy zahrnují **Smlouvu mezi Českou a Slovenskou republikou o právní pomoci poskytované justičními orgány a o úpravě některých právních vztahů v občanských a trestních věcech** nebo dále potom **Smlouva mezi Českou republikou a Ukrajinou o právní pomoci v občanských věcech** (Novotná, 2009).

Jak už bylo vícekrát v mé práci zmíněno, děti se rodí jako nevinná stvoření, která je nutno chránit. Dle mého názoru je velmi dobře, že v 21. století existují práva, která se těchto stvoření týkají. I když je zřejmé, že všech práv, tedy i těch dětských, zle zneužívat a záleží na tom, jak si tato práva kdo vyloží, je správné, že se zákonodárce těmito záležitostmi zabývá. Ve své praxi jsem se však už setkala s vyjádřením, že pokud se neřídíme názorem dítěte, jde o porušování Úmluvy o právech dítěte. Samozřejmě tomu tak není. Je nutné si uvědomit, že každé přání dítěte nemusí být v souladu s jeho nejlepším zájmem.

4. SOCIÁLNĚ-PRÁVNÍ OCHRANA DĚTÍ

Sociálně-právní ochrana dětí má podle Novotné (2009) v systému veřejného práva významné postavení a v České republice dlouholetou tradici. Výkon sociálně-právní ochrany dětí (dále jen OSPOD) není vůbec jednoduchý. Je ovládána ústavními principy, mezinárodními dokumenty a je zakotvena v řadě právních předpisů. Velmi citlivě se dotýká života dětí a jejich rodin. Problémy v rodinách bývají někdy dlouho skryté a nedaří se je včas řešit. Pracovníci OSPOD musí být teoreticky i prakticky připraveni řešit složité životní situace dětí, do které se v převážné většině nedostávají vlastní vinou, ale například v důsledku nezodpovědného přístupu rodičů.

Zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů vznikl proto, že právní úprava obsažená v předpisech o sociálním zabezpečení, zákoně o rodině, Listině základních práv a svobod, Úmluvě o právech dítěte a dalších mezinárodních dokumentech, již neodpovídala potřebě chránit děti v různých životních situacích (Novotná, 2009).

Hlavními principy právní úpravy jsou:

- Předním hlediskem poskytování sociálně-právní ochrany je nejlepší zájem, prospěch a blaho dítěte.
- Sociálně-právní ochrana se poskytuje všem dětem bez rozdílu, bez diskriminace podle rasy, barvy pleti, pohlaví, jazyka, náboženství, politického nebo jiného smýšlení, národnostního etnického nebo sociálního původu.
- Sociálně-právní ochrana se poskytuje bezplatně.
- Sociálně-právní ochrana se poskytuje všem dětem mladším 18 let.
- Stát je odpovědný za ochranu dětí před tělesným nebo duševním násilím, za ochranu jejich zdravého vývoje z hlediska fyzického, psychického a mravního. Stát však nenahrazuje povinnosti a odpovědnost rodičů, nezasahuje do jejich postavení jako nositelů rodičovské zodpovědnosti, nejsou-li práva nebo vývoj dítěte ohroženy.
- Orgány působící na úseku ochrany dětí sou soudy a orgány určené zákonem.
- Hlavním pravidlem pro činnost orgánů sociálně-právní ochrany je princip preventivního působení na rodinu a rodinné vztahy.
- Důraz je kladen na ochranu dětí před sociálně-patologickými jevy.

- Děti dočasně nebo trvale zbaveny svého rodinného prostředí nebo děti, které nemohou být ponechány v tomto prostředí, mají právo na zvláštní ochranu a pomoc poskytovanou státem v podobě některé z forem náhradní výchovy.
- Při volbě řešení je nutno brát potřebný ohled na žádoucí kontinuitu ve výchově dítěte a na jeho etický, náboženský, kulturní a jazykový původ.
- V případě osvojení dítěte do ciziny je nezbytné respektovat princip subsidiarity.
- OSPOD se ukládá povinnost sledovat výkon ústavní nebo ochranné výchovy, jejímž cílem je dodržování práv dětí, rozvoj duševních a fyzických schopností dětí, zda trvají důvody pro pobyt dítěte v zařízení a jak se vyvíjí vztahy mezi rodiči a dětmi.
- Cílem sociálně-právní ochrany je též sanace rodin.

Podle Šímy (2010) OSPOD sleduje především ochranu práv dítěte na příznivý vývoj, řádnou výchovu, ochranu oprávněných zájmů dítěte včetně ochrany jmění. Působí rovněž k obnovení narušených funkcí rodiny. Výslovně deklaruje, že prioritním hlediskem sociálně-právní ochrany dětí je zájem a blaho dítěte.

Ochrana se poskytuje nejen dětem s trvalým pobytem v České republice, ale i těm, kteří zde mají povolený trvalý nebo dlouhodobý pobyt a také dětem, které žádají o udělení azylu. OSPOD se zaměřuje na děti, jejichž rodiče zemřeli, nebo neplní svoji rodičovskou zodpovědnost či svých práv zneužívají. Dále na děti, které vedou zahálčivý nebo nemravný život. Tím se míní zanedbávání školní docházky, požívání alkoholu nebo návykových látek, prostituce, trestné činy, opakované nebo soustavné páčání přestupků, nepracování nebo jiné ohrožování občanského soužití. OSPOD se zabývá i dětmi, které opakovaně utíkají od svých rodičů nebo těch, kteří jsou zodpovědní za jejich výchovu, ale i dětí na kterých byl spáchán trestní čin ohrožující život, zdraví, lidskou důstojnost nebo jmění (Šíma, 2010).

O včasnou a účinnou ochranu může OSPOD požádat nejen rodiče, ale i samo dítě, a to bez vědomí rodičů či jiných zákonných zástupců. Každý jedinec je povinen upozornit na závadové chování dospělých vůči dětem. Dítě, které je schopno formulovat své názory, má právo se svobodně vyjadřovat při projednávání všech záležitostí, které se ho týkají, a to bez přítomnosti rodičů (Šíma, 2010).

4.1 Rodinné právo

Upravuje zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů. Je důležitým zákonem, který se týká a dotýká práce OSPOD. Patří do soukromého práva a je upraven normami dispozitivními. Upravuje vztahy mezi manželi, dětmi, rodiči, rodinami a příbuznými. Dále upravuje náhradní rodinou péči a registrované partnerství.

Zákon o rodině říká, že: „Manželství je trvalé soužití muže a ženy založené zákonem stanoveným způsobem. Hlavním účelem manželství je založení rodiny a **řádná výchova dětí**“.

Rodina však nevzniká pouze sňatkem. Existuje spousta rodin, které vychovávají děti, starají se o své příbuzné a nedošlo přitom k uzavření manželství nebo se rodina stala neúplnou důsledkem sociální události. Zákon o rodině a občanský zákoník proto vymazuje další pojmy a upravuje další vztahy, které vznikají mezi rodiči a dětmi (Novotná, 2009).

Manželství nemůže podle zákona o rodině být uzavřeno mezi ženatým mužem nebo vdanou ženou, mezi předky, potomky a mezi sourozenci. Totéž platí o příbuzenství založeném na osvojení. Manželství dále nemůže uzavřít nezletilý, lze to pouze s povolením soudu osobě starší 16let, a to jen pokud je uzavření manželství v souladu se společenským účelem manželství. Muž i žena mají v manželství stejná práva i povinnosti, kterými jsou žít spolu, být si věrni, vzájemně respektovat svoji důstojnost, pomáhat si, společně pečovat o děti a vytvářet zdravé rodinné prostředí. Oba manželé jsou povinni pečovat o uspokojení potřeb rodiny podle svých schopností, možností a majetkových poměrů. Manžel je oprávněn zastupovat druhého manžela jen v jeho běžných záležitostech, zejména přijímat za něho běžná plnění pokud zvláštní předpis nestanoví jinak.

Soud může podle Novotné (2009) manželství na návrh některého z manželů rozvést za podmínky, jestliže je hluboce a trvale rozvráceno a jestliže nelze očekávat obnovená manželského soužití. Přitom bere v úvahu příčiny rozvratu manželství. Mají-li manželé nezletilé děti, nelze být manželství rozvedeno, bylo-li by to v rozporu se zájmy těchto dětí. Před rozvodovým soudem má přednost opatrovníkový soud, kde je rozhodováno

o úpravě rodičovské zodpovědnosti jedná se o tom, komu z rodičů budou děti svěřeny do výchovy a jaká výše výživného bude stanovena tomu druhému. I při těchto jednáních je přítomen OSPOD, který je vždy ustanoven opatrovníkem nezletilých dětí, aby nedošlo ke střetu zájmů mezi rodiči. Sociální pracovníci důkladně prohodí s matkou i otcem a pokud to věk umožňuje, tak i s nezletilými dětmi. Zjistí jejich stanovisko, vyjádření a přání dítěte. Poté se účastní soudního jednání, kde zastává a hájí zájmy nezletilých dětí, s ohledem na jejich osobnost, zejména vlohy, schopnosti, vývojové možnosti a životní poměry rodičů. Je nutno respektovat právo dítěte na péči obou rodičů a udržování pravidelného osobního styku s nimi a právo druhého rodiče, jemuž dítě nebude svěřeno, na pravidelnou informaci o dítěti. Při rozhodování soud přihlídně k citové orientaci a zázemí dítěte, výchovné schopnosti a odpovědnosti rodiče, stabilitě budoucího výchovného prostředí, ke schopnosti rodiče dohodnout se na výchově dítěte s druhým rodičem, k citovým vazbám na sourozence, prarodiče a další příbuzné a též k hmotnému zabezpečení ze strany rodiče včetně bytových poměrů. Soud vždy vezme v úvahu, kdo doposud řádně pečoval o dítě a dbal o jeho výchovu po stránce citové, rozumové a mravní. Vyžaduje-li to zájem dítěte, soud může upravit styk dítěte s druhým rodičem, s prarodiči i sourozenci a rovněž je možno styk dítěte omezit nebo jej zakázat.

Rodičovskou zodpovědnost definuje zákon o rodině jako souhrn práv a povinností při péči o nezletilé dítě, zahrnující zejména péči o jeho zdraví, jeho tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj

- při zastupování nezletilého dítěte
- při správě jeho jmění

Rodiče jsou podle Novotné (2009) povinni důsledně chránit zájmy dítěte, řídit jeho jednání a vykonávat nad ním dohled odpovídající stupni jeho vývoje. Mají právo použít přiměřených prostředků, aby nebyla dotčena důstojnost dítěte a jakkoliv ohroženo jeho zdraví, jeho tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj. Rodičovská zodpovědnost náleží oběma rodičům, pokud není zbaven způsobilosti k právním úkonům nebo pokud je dotyčný jedinec rodičovské zodpovědnosti zbaven, nebo ji má pozastavenou nebo omezenou. Tento zásah do rodičovské zodpovědnosti však nemá za důsledek zánik vyživovací povinnosti vůči dítěti.

Další důležité skutečnosti, které stanoví zákon o rodině jsou, že matkou dítěte je žena, která dítě porodila. Za otce je považován manžel matky, pokud se dítě narodí v době od uzavření manželství do uplynutí třetího dne po zániku manželství nebo jeho prohlášení za neplatné. Za otce je jinak považuje muž, jehož otcovství bylo určeno souhlasným prohlášením rodičů učiněným před matričním úřadem nebo soudem. Takto lze určit otcovství i k dítěti ještě nenarozenému, je-li již počato. Nedojde-li však určení otcovství, může matka dítěte, ale i muž, který o sobě tvrdí, že je otcem, navrhnout, aby otcovství určil soud.

4.2 Formy náhradní rodinné péče

Všichni rodiče se nemohou či nechtějí o své děti starat. V situacích, kdy děti nemohou z nejrůznějších důvodů vyrůstat ve vlastní rodině, je třeba hledat optimální formu náhradní výchovy. Při všech těchto úkonech je na místě spolupráce s OSPOD. Ten vede příslušnou dokumentaci těchto dětí, ale i žadatelů o náhradní rodinnou péči. Patří sem:

- **Svěření dítěte do péče jiné fyzické osoby než rodiče** – které zákon upravuje v §45, o kterém rozhoduje soud, vyžaduje-li to zájem dítěte a fyzická osoba poskytuje záruku jeho řádné výchovy a se svěřením dítěte souhlasí. Při vývěru vhodné osoby dá soud přednost zpravidla příbuznému. Vždy je vymezen rozsah práv a povinností k dítěti.
- **Pěstounská péče** – do které se svěřují děti, jejichž výchova není u rodičů zajištěna a zájem dítěte takové svěření vyžaduje. Pěstoun je povinen o dítě osobně pečovat a při péči vykonává přiměřená práva a povinnosti rodičů. Pěstoun nemá vyživovací povinnost k dítěti a právo zastupovat dítě a spravovat jeho záležitosti má jen v běžných věcech. Toto právo nadále náleží rodičům, pokud ovšem nejsou v rodičovské zodpovědnosti omezeni, nebo jí nejsou zbaveni či nemají její výkon pozastaven. Rodiče dětí jsou povinni hradit výživné, které se zasílá na úřad práce. Pěstounská péče končí zletilostí, jinak může být zrušena jen rozhodnutím soudu. Dítěti v pěstounské péči náleží podle zákona o státní sociální podpoře příspěvek na úhradu potřeb dítěte a pěstounovi odměna pěstouna. Vedle těchto dávek se pěstounům poskytuje též příspěvek při převzetí dítěte a příspěvek na zakoupení motorového vozidla.

- **Poručenství** - využívá se v situaci, kdy oba rodiče nezletilého zamřeli, byli zbaveni rodičovské zodpovědnosti, její výkon byl pozastaven nebo nenají způsobilost k právním úkonům v plném rozsahu. Povinnost poručníka je nezletilé dítě vychovávat, zastupovat a spravovat jeho majetek. Pokud poručník o dítě pečuje osobně, nastupuje namísto rodičů téměř v celém rozsahu a je zabezpečen dávkami státní sociální podpory jako pěstoun.

- **Osvojení** – je optimální forma náhradní rodinné péče, kterou vznikají mezi osvojitelem a osvojencem vztahy jako mezi rodiči a dětmi. Osvojitelé mají při výchově dítěte v plném rozsahu rodičovskou zodpovědnost. Dítě získává příjmení osvojitele a vztahy k původní rodině zanikají. Mezi osvojitelem a osvojencem musí být přiměřený věkový rozdíl, přičemž osvojit lze jen dítě nezletilé. Osvojit dítě mohou fyzické osoby, jen manželé, kteří zaručují způsobem svého života, že osvojení bude ku prospěchu dítěte a společnosti. K osvojení je třeba souhlas zákonného zástupce osvojovaného dítěte, a to i v případě, že je rodič sám nezletilý, případně i souhlas dítěte. Souhlasu rodičů není třeba, jestliže:

- Po dobu nejméně šesti měsíců soustavně neprojevovali **opravdový zájem** o dítě. Nenavštěvovali jej, neplnili vyživovací povinnost, neprojevili snahu upravit si poměry tak, aby se mohli ujmout péče o dítě.
- Po dobu nejméně dvou měsíců po narození dítěte neprojevili o dítě **žádný zájem**, ačkoliv jim v tom nebránila žádná překážka.

K osvojení dítěte do ciziny je třeba souhlasu Úřadu pro mezinárodněprávní ochranu dětí, který sídlí v Brně.

- **Ústavní výchova** – k jejímu nařízení a k podání návrhu OSPOD se přistupuje tehdy, jestliže je výchova dítěte vážně ohrožena nebo vážně narušena a jiná výchovná opatření nevedla k nápravě nebo jestliže rodiče či jiné osoby odpovědné za výchovu dítěte ze závažných důvodů ji nemohou nebo nechtějí zabezpečit. Před nařízením ústavní výchovy je soud povinen zkoumat, zda výchovu dítěte nelze zajistit náhradní rodinnou péčí, která má pochopitelně přednost před péčí ústavní, pokud je to v zájmu dítěte. Ústavní výchovu lze nařídít jen nezletilým dětem, soud ji může prodloužit o jeden rok po dosažení zletilosti. Ústavní zařízení, kde se ústavní výchova vykonává, jsou rozčleněny podle věku dítěte, jeho psychických a fyzických schopností a podle důvodu, proč bylo o ústavní výchově rozhodnuto. Jestliže se ústavní výchova vykonává v dětských centrech pro děti do tří let, nalezneme právní úpravu v zákoně č. 20/1999 Sb., o péči o zdraví lidu, ve znění pozdějších předpisů. Starší děti, kterým je nařízena

ústavní či ochranná výchova jsou umístovány ve školských zařízení podle zákona č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů. Ústavní výchova se může vykonávat i v domovech pro osoby zdravotně postižené, jejichž právní úprava je v zákoně č. 108/2006 Sb., o sociálních službách a v prováděcí vyhlášce k tomuto zákonu č. 505/2006 Sb., ve znění pozdějších předpisů. OSPOD podává návrhy nejen na nařízení ústavní výchovy, ale i na zrušení či prodloužení a dále sleduje vývoj dětí v ústavní zařízení, a to samozřejmě podle zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů a zákona č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, ve znění pozdějších předpisů.

V souvislosti s rozvodem manželství či rozpadem vztahu spolupracuje OSPOD v první řadě se soudy, dále s mateřskou, základní či střední školou, kterou dítě navštěvuje a také jej zajímá zpráva praktického lékaře nezletilého. Jestliže rodiče neplní svoji rodičovskou zodpovědnost, své dítě zanedbávají, týrají či zneužívají, spolupracuje OSPOD s policií, státním zastupitelstvím, zdravotnickými zařízeními, krizovými centry. Následně, je-li z nejrůznějších důvodů nařízena ústavní výchova, je nutno být v kontaktu samozřejmě se soudy, soudními vykonavateli, diagnostickými ústavy, dětskými centry, dětskými domovy, výchovnými ústavy. V případě, kdy je třeba zásah kurátora, zejména z hlediska výchovných problémů dětí, jejich záškoláctví, šikany, útěky z domova či užívání návykových látek, je nutná úzká spolupráce zejména se středisky výchovné péče případně neziskovými organizacemi či pedagogicko-psychologickými poradnami, neurology, psychology, psychiatry. Nadřízeným orgánem je pro OSPOD krajský úřad, který přijímá příkazy z Ministerstva práce a sociálních věcí. Je tedy nutný kontakt i s těmito orgány a v neposlední řadě i s ostatními OSPOD.

Je zřejmé, že práce OSPOD je velmi složitá, různorodá a bohužel často nevděčná. Spolupráce s různými orgány, organizacemi a institucemi je značně široká, ale případ od případu se různí. Často i dlouholetí pracovníci OSPOD neví, jak nastalou, kolikrát až vyhrocenou situaci řešit. K této práci neexistují žádná přesná předepsaná pravidla. Ke všemu je nutné pohlížet individuálně, s rodinou pracovat do hloubky a snažit se nalézt to nejvhodnější řešení.

EMPIRICKÁ ČÁST

5. PŘÍPADOVÉ STUDIE

Svojí praktickou část bakalářské práce jsem se rozhodla postavit na jednotlivých kazuistikách, tedy případových studiích, na nichž poukáží případy, se kterými se pracovníci OSPOD ve své práci setkávají. Následně naváží analýzou, ze které bude zřejmé, s jakými všemi orgány, organizacemi, institucemi a zařízeními OSPOD v jednotlivých popsáných kazuistikách spolupracuje. Jedná se o kazuistiky, řešené na městském úřadě, kde v současné době pracuji. Pokud je jedná o první případ, převzala jsem jej ve fázi, kdy bylo dítě neznámo kde a s rodinou pracuji i nadále. Ve třetím případě jsem se účastnila až umístování dětí do dětského domova, kde děti pravidelně navštěvuji. Ve čtvrtém jsem vyřizovala potřebnou administrativu kvůli osvojení dítěte a s matkou dítěte jsem v pravidelném kontaktu. Druhý případ je v kompetenci kolegyně kurátorky pro mládež, která v současné době řeší výchovné problémy jeho mladšího bratra. Z důvodu, že se jedná o případy, kde figurují nezletilé děti, použitá jména se nezakládají na skutečnosti.

5.1 Kazuistika č. 1

Účastníci: Matka

Otec

Nezletilé dítě Šárka, nyní 5 let

Vše začalo jako běžná věc, kdy se ze vztahu muže a ženy narodilo dítě. V době, kdy měla Šárka asi jeden rok, opustila matka společnou domácnost a dítě zůstalo s otcem. Matka tehdy tvrdila, že ji její druh „šikanoval a deptal“, nebylo jí umožněno odejít i s dcerou a ona se obávala o její zdraví, život a vývoj. Otec se k tomuto vyjadřoval tak, že matka dítě opouští opakovaně, nezajímá se o něj a vyjadřuje se, že jí chybí svoboda, kamarádky, diskotéky a chce si užívat. Proto byl podán k soudu návrh na úpravu rodičovské zodpovědnosti. Mezitím Šárka stále pobývala u otce, který matce umožnil s dcerou styk. Asi měsíc poté se matka rozhodla, že si dceru vezme k sobě a přestěhovala se s ní do Domova pro matky s dětmi, otec dceru pravidelně navštěvoval. Mezitím si matka podala několik návrhů na vydání předběžného opatření, kterými se

domáhala svěřeni Šárky do její výchovy, byly ale soudem zamítnuty. Z důvodu, že otec nezletilou převzal opět do své výchovy, soud přenesl svoji místní působnost na jiný soud a celá situace stále nebyla vyřešena. Když bylo konečně nařízeno soudní jednání, bylo opakovaně odročováno a byly zamítnuty další návrhy matky na vydání předběžného opatření. Vše se táhlo po dobu dvou let, v průběhu kterých si matka stěžovala na to, že jí otec dceru „ukazuje“ pouze na 5-10 minut a domluva s ním není možná. Následně na něj podala trestní oznámení na podezření ze spáchání trestního činu ohrožení mravní výchovy dítěte. Postupem času byl domluven asistovaný styk rodičů s nezletilou Šárkou v Krizovém centru. Tohle trvalo po dobu, než byl vypracován znalecký posudek na výchovnou způsobilost obou rodičů. Asi za další rok byla nezletilá na základě znaleckého posudku rozsudkem soudu svěřena do výchovy otce a matce bylo stanoveno hradit výživné. Proti tomuto rozsudku se odvolalo Státní zastupitelství, jelikož navrhovalo nad výchovou nezletilé stanovit dohled. Ještě než stačil soud rozhodnout, převzala však matka násilně za pomoci cizích mužů nezletilou do své výchovy a zdržovala se s ní na neznámých místech různě po azylových domech, ubytovnách a údajně i v zahraničí. Během následujícího roku rozhodoval odvolací soud a potvrdil rozsudek soudu I. stupně. Ani poté se však otec naplnění rozsudku nedočkal. Šárka byla stále v péči matky a nikdo nevěděl kde. Zhruba po roce, co byla nezletilá neoprávněně s matkou, nařídil soud výkon soudního rozhodnutí, proti němuž podala matka odvolání. Dále tedy bylo matce uděleno napomenutí a pokuta, proti nimž se rovněž odvolala.

Matka i s dcerou se stále zdržovaly na neznámém místě, Šárka byla v celostátním pátrání i v pátrání po celé Evropě. Celý rok a osm měsíců se otec domáhal naplnění rozsudku. Státní zastupitelství, Nejvyšší státní zastupitelství, policie, soudy ani Úřad pro Mezinárodně-právní ochranu dětí s tím nic nedělali. Každý měl výmluvu, proč nic dělat nemůže a svádí to na své postupy. To, že existují dva rozsudky, které ohledně výchovy a výživy nabyly právní moci, nikoho nezajímalo. Ani orgán sociálně-právní ochrany dětí do jisté doby ani nevěděl, jestli nezletilá není ohrožena na životě a zdraví.

V průběhu uplynulého roku si matka podala návrh k soudu na změnu výchovy. Se soudem a všemi orgány však komunikovala pouze skrz svého právního zástupce. Když proběhlo soudní jednání, kam se matka v jeho doprovodu dostavila. Po více jak roce se z ničeho nic objevila. Ovšem, i když bylo policií pátráno po pobytu matky, ze soudu by ji

nechali jen tak odejít, nebýt toho, že otec policii zavolal a matku zadržel. Byla poté převezena k výslechu, ale kde Šárka je, nesdělila a policie ji opět propustila.

OSPOD se poté podařilo s matkou navázat kontakt skrze její rodiče a proběhlo první setkání sociální pracovníce s matkou a dítětem. To bylo shledáno v pořádku, živé, zdravé a spokojené. Následně byl sjednán dokonce kontakt matky, otce a dítěte za přítomnosti sociálních pracovníků. To, že dítě již přes rok nevidělo svého otce v pořádku nebylo a všichni se obávali, jak bude toto setkání probíhat. Na OSPOD se poté uskutečnilo i další setkání. Podařilo se s rodiči dohodnout na tom, aby Šárka prozatím pobývala u matky a s otcem se pravidelně vídala. O všem počínání byla informována policie, krajský úřad a Úřad pro Mezinárodněprávní ochranu dětí. Holčička byla škrtnuta ze seznamu dětí v ohrožení na životě a následně i z celostátního pátrání. Dítě začalo navštěvovat mateřskou školu a OSPOD zprostředkoval i první návštěvu u prarodičů a v domě otce, které Šárka zprvu stále odmítala.

V současné době se dítě s otcem vidá několikrát týdně na základě mimosoudní dohody sepsané na OSPOD. Oba rodiče i s nezletilou budou podrobeni novému znaleckému zkoumání, které by mělo poukázat na to, komu z rodičů bude Šárka svěřena do výchovy.

5.2 Kazuistika č. 2

Účastníci: Matka

Přítel matky

Mladistvý Pavel, nyní 19 let

Pavel pochází z poloromské rodiny, otec – negramotný, trestaný alkoholik, zemřel ve věku 38 let. Matka sice vyučena dámskou krejčovou, ale pracuje pouze příležitostně a krátkodobě. Pavel má celkem pět sourozenců, z toho tři vlastní a dva nevlastní.

Problémy s ním byly již od mládí, v předškolním věku navštěvoval dětskou psychiatrii. V sedmi letech sexuálně obtěžoval svého mladšího bratra a byl na čas umístěn v psychiatrické léčebně a pravidelně užíval léky. Ve 3. třídě pro nezvladatelnost

a agresivitu opět pobýval v léčebně a ten samý rok ještě jednou. V průběhu 4. třídy byla Pavlovi nařízen ústavní výchova byl umístěn do dětského domova. O dva roky později si matka podala návrh na zrušení ústavní výchovy, které bylo vyhověno a nad jeho výchovou byl stanoven dohled.

Matka si našla nového přítele, s ním si Pavel nikdy nerozuměl, v rodině docházelo často k hádkám a potyčkám. Přítel matky Pavla i ostatní jeho sourozence často fyzicky trestal a ten trpěl i nočními děsy. Pavel neměl pevné rodinné zázemí, vyrůstal v nepodnětném a citově prázdňém prostředí, utíkal z domova a zanedbával školu. Zdržoval se v různých partách, kde docházelo k požívání alkoholických nápojů, kouření a zneužívání omamných látek. Matka byla v té době opakovaně vyzívána k návštěvě dětského psychologa i psychiatra, které přislíbila, ale sliby nikdy nedodržela. Když chodil Pavel do sedmé třídy a celé letní prázdniny pobýval doma, začal krást, sousedům nabízel marihuanu a jiným rozbil auto. Následkem svého chování bylo opět přistoupeno k nařízení ústavní výchovy, se kterou matka souhlasila a Pavel byl umístěn nejprve do výchovného ústavu a poté do dětského domova se školou.

Pavel je vždy rád středem pozornosti, chce se odlišovat od ostatních, nosí výstřední účesy, oholenou hlavu s barevným kohoutem, nečiní mu problémy seznámit se, je společenský a vtipný. K dospělým se chová slušně a vyhoví kladeným požadavkům, ale je zatvrzelý vůči těm, kteří vystupují nadřazeně a autorativně. K ostatním se chová přátelsky, ke slabším má tendenci přistupovat arogantně a povýšeně.

Ve škole byl vždy slabým žákem. Na základě psychologického vyšetření byly u něj zjištěny specifické poruchy učení – dyslexie a dyskalkulie, což značně ovlivňovalo jeho prospěch.

Po dobu ústavní výchovy matka o Pavla neprojevovala žádný zájem, v kontaktu byl pouze se svojí tetou, kterou navštěvoval o víkendech a o prázdninách. Několikrát se pokusil o útěk a byl zastížen při kouření marihuany. Z důvodu opakovaných útěků byl nakonec opět přemístěn do výchovného ústavu. Ještě téhož roku bylo usnesením policie České republiky odloženo trestní stíhání Pavla ve věci nedovolené výroby a držení omamných a psychotropních látek a jedů, kterého se měl dopustit před dosažením hranice patnácti let. Pavel se stále dopouštěl opakovaných útěků ze zařízení a o rok

později nařídil soud jednání ve věci nařízení ochranné výchovy u nezletilého Pavla, která byla následně nařízena.

Pavel se však útěků dopouštět nepřestal, a to i když byl přemístěn do jiného výchovného ústavu. Za toto protiprávní jednání byl odsouzen k trestnému opatření obecně prospěšných prací ve výměře 50 hodin. Byl také projednáván Komisí pro projednávání přestupků, když fyzicky napadl dalšího chovance ústavu. Jako sankci za své jednání obdržel pokutu ve výši 1.000,-Kč.

Po těchto událostech a z důvodu zneužívání omamných látek a agresivity, byl Pavel přemístěn do dalšího výchovného ústavu. Zde strávil jen krátký čas a opět se vrátil do svého kmenového zařízení. Ovšem i zde se stihnul dopustit útěku. V průběhu příštího roku byl Pavel opět projednáván v Komisi pro projednávání přestupků, kde tentokrát za opakující se přestupek proti občanskému soužití a majetku obdržel pokutu ve výši 1.500,-Kč a 2.000,-Kč a náklady řízení ve výši 1.000,-Kč. O měsíc později mu soud uložil 150 hodin obecně prospěšných prací za pokračující provinění maření soudního rozhodnutí.

Na podzim téhož roku byl Pavel pro provinění zpronevěry, provinění loupeže ve spolupachatelství s provinění krádeže ve spolupachatelství odsouzen k souhrnnému trestnímu opatření odnětí svobody v trvání jednoho roku. Výkon trestního patření odnětí svobody se mladistvému podmíněně odložil na zkušební dobu v trvání tří let. Koncem tohoto roku byl rozhodnutím ředitele diagnostického ústavu Pavel přemístěn do výchovného ústavu na oddělení pro děti s extrémními poruchami chování, vyžadující soustavnou intenzivní a individuální péči.

V současné době, kdy je Pavel blízky věku mladistvému, je mu 19 let, kontaktovala OSPOD jedna věznice s tím, že se Pavel nachází ve výkonu trestu.

5.3 Kazuistika č. 3

Účastníci: Otec

Matka

Zletilé děti: Monika nyní 20 let

Nezletilé děti: Alena nyní 14 let a Martin nyní 10 let

Nezletilé děti vyrůstaly se starší zletilou sestrou Monikou v neúplné rodině. Manželství rodičů bylo už před lety rozvedeno, u obou rodičů se jednalo o druhé manželství. Otec o výchovu dětí projevoval vždy pouze minimální zájem.

Problémy v rodině se začaly projevovat již ve spojitosti se zletilou Monikou v souvislosti s neplacením internátního ubytování, která byla studentkou odborného učiliště. V této době došlo k přestěhování matky se všemi třemi dětmi do obecního bytu. Matka byla vedena jako uchazečka o zaměstnání na úřadu práce. Finanční částky, které matka pobírala, nebyla schopna rozvrhnout tak, aby pravidelně hradila pobyt Moniky na internátě. Záhy vznikl opakovaně dluh na nájemném, které za matku uhradil úřad. Rovněž náklady na školní potřeby obou mladších dětí matka hradila se zpožděním, nebo za pomoci úřadu. Situace se průběžně stále opakovala. Matka mezitím vystřídala několik krátkodobých zaměstnání, nyní je opět v evidenci uchazečů o zaměstnání.

Vedle problémů s matčíným hospodařením se začal řešit i její výchovný vliv na mladší děti. Základní škola upozorňovala na problémové chování Martina, po intervenci kurátorky, matka se základní školou začala spolupracovat. Situace se na nějakou dobu zklidnila.

Nový podnět k šetření v rodině byl podán ředitelkou základní školy. Důvodem bylo opět nedostatečné a nedůsledné výchovné působení matky. Alena v té době byla žákyní pátého ročníku uvedené školy a pracovala podle osnov speciální školy. Dosahovala velmi slabého prospěchu. Matka již mohla pracovat na plný úvazek, neboť škola vycházela matce vstříc a děti zůstávaly v družině do 16:00 hodin. Matka však pracovala pouze čtyři hodiny denně. Měla tedy dostatek času, aby na děti dohlédla. Škola několikrát ve spolupráci s kurátorkou iniciovala vyšetření v pedagogicko-psychologické

poradně i u mladšího Martina. Přes dostatek volného času matky, byly termíny vyšetření několikrát měněny.

Začátkem následujícího roku OSPOD ve spolupráci s městským úřadem opět řešil úhradu dlužné částky za internátní ubytování starší Moniky. Ta nakonec na žádost matky studium ukončila.

Následně se opět objevily problémy s docházkou obou mladších dětí do základní školy. Učitelka, pokud děti nepřišly do školy, navštívila rodinu. Alena ležela v posteli a mladší Martin byl schován pod postelí. Na důrazný povel učitelky děti do školy šly. Matka u dětí dle vyjádření školy, neměla naprosto žádnou autoritu, děti ji nerespektovaly. Situace byla řešena asistenční službou do rodiny. Matka, která si musela uvědomovat, že se jí výchova dětí vymyká z rukou, přesto spolupráci zpočátku odmítala. Ve spolupráci s OSPOD bylo provedeno společné šetření ve škole, kam byla přizvána i matka. Matka nebyla schopna čelit upozorněním ohledně výchovy svých dětí ze strany všech přítomných. Matce byla nabídnuta ještě jedna šance, aby opět začala spolupracovat s asistenční službou. Rovněž se dohodlo, že městský úřad opět matce vypomůže s dlužnou částkou za potřeby dětí, která vznikla v průběhu celého školního roku.

Koncem školního roku po návštěvě OSPOD, nastalo opět zlepšení v docházce dětí do školy. Pokud byly děti ve škole, vyučující s oběma dětmi neměli problémy. Děti učitele respektovaly, na rozdíl od matky.

Následující školní rok se obrátila ředitelka školy na OSPOD s prosbou pomoc ve věci výukových problémů nezletilého Martina. Téhož dne OSPOD kontaktoval ředitelku Poradenského centra, o.s., které rodinám poskytuje psychosociální služby. Obratem se zajistilo společné jednání pracovnice tohoto centra v rodině i na základní škole. Byly sjednány podmínky spolupráce s matkou.

O měsíc později upozornila speciální škola na nepravidelnou docházku Aleny do školy. K absenci docházelo především v pátek a pondělí. Na tuto skutečnost byla upozorněna i pracovnice poradenského centra, která do rodiny docházela třikrát týdně. Alena však prakticky dva měsíce do školy nechodila. Po návštěvě OSPOD, došlo opět k obnově

docházky Aleny do speciální školy. Matka sama přiznala, že ji Alena nerespektuje, odmítá ráno do školy vstávat a matka nemá sílu ji k odchodu do školy přinutit.

V době letních prázdniny, když byly v rodině prováděny pravidelné návštěvy pracovníci OSPOD bylo zjištěno, že v rodině byl odpojen v místě bydliště elektrický proud. Matka se s dětmi nastěhovala do dvoupokojového bytu své matky, takže v bytě najednou žilo celkem 12 lidí. Během návštěvy naší pracovnice došlo ze strany zletilé dcery Moniky vůči matce ke slovnímu napadení, kdy Monika vyhrožovala matce, že pokud Aleně matka něco vytkne, tak za to bude matka pykat, ať si jí nepřeje, že toho bude matka litovat. Matka na tento výpad nebyla schopná vůbec zareagovat. Z výstupu bylo zřejmé, že matka je slabým článkem rodiny, kdy se nedokáže jako autorita postavit proti vlastnímu dítěti. Matka byla pracovníci OSPOD upozorněna na možnost soudního nařízení ústavní výchovy.

Matka má dosud neuhrazené dluhy za poplatek za odvoz popela, za vyúčtování za vodu, dluží za nájemné. Na úhradě elektriny se podílel z větší části městský úřad, matka měla uhradit zbývající část, což neučinila.

Následkem všech událostí byla nakonec dětem nařízena ústavní výchova a obě nezl. děti byly umístěny v dětském domově, kde pobývají doposud. V domově se dětem velice líbí, jsou zde spokojené. Řádně chodí do školy, mají pěkné známky, mají zde spoustu kamarádů, dostávají pravidelnou a pestrou stravu, účastní se všech volno-časových aktivit. Matka se o děti téměř nezajímá, nemá žádnou snahu začít pracovat a v současné době pobývá na ubytovně. Když byly děti s matkou na Vánoce u babičky, dožadovaly se matky o předčasné vrácení do dětského domova.

5.4 Kazuistika č. 4

Účastníci: Matka

Nezletilé děti: Markéta nyní 9 let a Jana – zemřela

Nezletilé matce, která žila v domácnosti se svojí rodinou, se před více než pěti lety narodila dcera Markéta. Otce v rodném listě neuvedla. O jejím narození informovala

OSPOD fakultní nemocnice. Protože nad výchovou matky a jejich sourozenců byl již dříve stanoven soudní dohled, byla rodina OSPOD pravidelně monitorována. Soud nezletilé matce přiznal rodičovskou zodpovědnost ve vztahu k péči o nezletilou Markétu. Matka stále slibovala, že do rodného listu nechá zapsat otce dítěte, ale neudělala to. Vše probíhalo celkem v pořádku, ale jen do doby, kdy matka opět otěhotněla.

Když matka zletila, začala odcházet z domu od dítěte a často jezdila za svým přítelem. Ten nakonec na čas bydlel v bytě s rodinou matky. Tou dobou ve třípokojovém bytě žilo celkem devět lidí. Po porodu nezletilé Jany odmítla matka opět uvést otce do rodného listu. Zanedbávala péči o dceru Markétu, přestala své matce přispívat na bydlení a do bytu si vodila své známé. V pokoji, kde s dětmi a přítelem spávala, chyběla postýlka pro druhé dítě, nebyly zde lůžkoviny, pokoj byl opakovaně shledán v nepořádku a na podlaze ležely lahve od piva, krabice od vína a nedopalky z cigaret.

Praktický lékař dětí neměl k péči o nezletilé děti připomínky. Matka však náhle na doporučení přítele přestala s OSPOD spolupracovat a na domluvená pozvání se nedostavovala. Následně se stala nešťastná událost. Když měla nezletilá Jana pět měsíců, zemřela. Matka ji ponechala bez dozoru a dítě na podlaze našlo igelitový sáček, kterým se zadusilo. Toto úmrtí bylo vyšetřováno policií ČR. Matce byl za její smrt vyměřen trest šest měsíců podmíněně na dva roky. Přítel matky byl tou dobou ve výkonu trestu a matka musela řešit otázku bydlení, protože její rodina se stěhovala do menšího bytu. Matka dostala možnost pobývat na čas u své babičky. Místo toho však většinu času i s dcerou pobývala různě u svých známých s ne příliš dobrou pověstí a k babičce si chodila jen v době, když tam nebyla. Brala si zde čisté oblečení, peníze a jídlo. Nikomu nebrala telefon a nekomunikovala ani se svojí rodinou. Když byl s matkou opět navázán kontakt, sdělila, že žije u svého nového přítele. Ztratila doklady jako občanský průkaz a kartičku pojišťovny svoji i dcery Markéty. V bytě nebyla dětská postel, chyběl zde lednice a pračka.

O nezletilou Markétu se postupem času starala více matka nového přítele nebo nějakí známí. Dítě bylo dle slov těchto lidí často agresivní, špinavé, nedostatečně oblečené, matka více dbala o sebe než o něj. K soudu byl tedy podán návrh na výchovné opatření. Dva měsíce poté, kdy byly nezletilé Markétě tři roky, ji matka přivedla na OSPOD a sdělila, že má s dcerou velké problémy, nezvládá její výchovu a chce ji dát do

osvojení. Proto byla Markéta umístěna do dětského centra a soudem bylo vydáno předběžné opatření o tomto umístění. Od té doby se matka o dítě vůbec nezajímala a na OSPOD podepsala souhlas k osvojení. O této skutečnosti byl informován krajský úřad. Asi o rok později byla nezletilá Markéta svěřena do péče budoucích osvojitelů. Matce bylo za nevhodnou péči o dítě soudem uděleno napomenutí.

V současné době je Markétka nezrušitelně osvojena. Její matka má opět nového přítele a porodila další dítě, o které se prozatím řádně stará.

6. ANALÝZA PŘÍPADOVÝCH STUDIÍ

Z případu **kaz. 1** je zřejmá nutná hlavní spolupráce OSPOD se soudy. Ty se měly zabývat úpravou rodičovské zodpovědnosti. Také v těchto případech spolupráce bývá navázána na soudní znalce, kteří vypracovávají znalecké posudky. Dále je důležitá vazba na policii a státní zastupitelství, jestliže jeden rodič zamezuje kontaktu tomu druhému s dítětem, chová se nezákonně a vše se vyhrotí „únosem“ dítěte. Navázat kontakt i s neziskovou organizací, kde se rodiče setkávali a Úřadem pro mezinárodněprávní ochranu dětí, jestliže došlo k přemístění dítěte do ciziny.

Kaz. 2 jsem chtěla poukázat především na spolupráci OSPOD s orgány činných v trestním řízení, které vždy vyžadují monitorování situace v rodině a stejně jako soudy pro mládež žádají pracovníky OSPOD o podání výchovných zpráv. Dále je zřejmá navázanost na lékaře a školy, kteří mají vůči nezl. dětem oznamovací povinnost. Důležitá je i včasná spolupráce s pedagogicko-psychologickými poradnami. Úzká vazba kurátora je v tomto případě i s dětskými domovy a výchovnými ústavami a diagnostickým ústavem. OSPOD zde komunikuje především se sociálními pracovníky, je ve spojení i s řediteli těchto zařízení a dítě umístěné v zařízeních tohoto typu pravidelně navštěvuje. Kurátor pro mládež je zván i na jednání přestupkových komisí týkající se nezletilého či mladistvého.

V **Kaz. 3** spolupracoval s OSPOD opakovaně a dlouhodobě především se školami dětí, a to s třídními učitelkami i ředitelkami škol. Byl ve spojení i s obecním úřadem v obci, kde rodina pobývala a městským úřadem, kam tato obec spadá. Navázala se spolupráce s pedagogicko-psychologickou poradnou a po zdoluhavém domlouvání i s poradenským centrem. Do rodiny byla zajištěna asistenční služba. V době, kdy matka byla již dlouhodobě bez zaměstnání, děti stále nechodily do školy a rodina přišla o střechu nad hlavou, byla nutná spolupráce OSPOD se soudem, kam byl podán podnět na nařízení ústavní výchovy. Na státní zastupitelství byl podán podnět na prošetření podezření ze spáchání trestného činu dle zákona č. 40/2009 Sb., (TZ) §201 Ohrožování výchovy dítěte. V návaznosti byla nutná spolupráce OSPOD s diagnostickým ústavem a dětským domovem.

V **Kaz. 4** začíná spolupráce s fakultní nemocnicí, kde se dítě narodilo. Následně OSPOD žádal opakovaně spolupráci praktického lékaře a naopak OSPOD byl požádán o spolupráci policií, z důvodu úmrtí dítěte. Následovala nutná a opakovaná spolupráce se soudy a státním zastupitelstvím. V neposlední řadě OSPOD kontaktoval dětské centrum, kde bylo dítě umístěno a tentokrát bylo třeba i krajského úřadu, který zprostředkovává náhradí rodinnou péči. Při vyřizování osvojení OSPOD jednal s OSPOD v místě bydliště žadatelů o osvojení a tamním soudem.

Ze všech tří případů je zřejmé, že práce OSPOD předpokládá širokou škálu působnosti orgánů, organizací a institucí, se kterými je třeba spolupracovat. Tato spolupráce však není dostačující, což dokazuje průtažnost jednotlivých případů a často i jejich zbytečná vyhrocení. Nelze s jistotou říci, jaká řešení jsou ta pravá. Nikdo jistě není neomylný, ovšem v praxi se jako pracovníce OSPOD často setkávám se situacemi, kdy školy a lékaři se bojí upozornit na problémové dítě či rodinu, i když mají oznamovací povinnost. Když už k tomu dojde, často je to pozdě. Pracovníci obecních a městských úřadů sice občas něco poví, ale nikdo se pod toto sdělení nepodepíše a všechny tyto informace jsou potom stylu „jedna paní povídala“ a nemají žádnou váhu. Policie zase případy odkládá a z vlastní iniciativy se do ničeho nehrne. Státní zastupitelství a soudy neustále přenáší svoji působnost a vše časově protahují. Neziskové organizace bohužel nejsou na takové úrovni, aby se na ně dalo vždy spolehnout, a některá potřebná zařízení zde chybí úplně.

ZÁVĚR

Téma mé bakalářské práce je **dítě jako subjekt práva**.

Práce je rozdělena na dvě hlavní části teoretickou a praktickou.

V části teoretické jsem se věnovala seznámením s pojmy souvisejícími s tématem bakalářské práce. Jednalo se tedy o pojmy jako dítě, právo, práva dítěte a sociálně-právní ochrana dětí.

Cíl, který jsem si pro svou práci zvolila, bylo zjistit, s jakými orgány, organizacemi a institucemi orgán sociálně-právní ochrany dětí spolupracuje a zda je tato spolupráce dostačující.

V praktické části jsem se zaměřila na konkrétní případy a činnosti pracovníků sociálně-právní ochrany dětí. Jejich práci a spolupráci s orgány, institucemi a zařízeními uvedených v teoretické části jsem popsala a podložila konkrétními případy.

Ve své práci jsem poukázala na provázanost se sociální pedagogikou, a to především na první kapitole pod názvem „Dítě“. Úzkou souvislost však sledávám v práci jako celku, s přihlédnutím především na práci orgánu sociálně-právní ochrany dětí.

Z každé kazuistiky jsem vybrala jednotlivé orgány, organizace a instituce, se kterými OSPOD spolupracuje. Dospěla jsem k závěru, že určitá a dalo by se říci i pestrá spolupráce s orgány, organizacemi a institucemi zde se sociálně-právní ochranou dětí existuje. Jak je zřejmé z uvedených případů a další praxe, není však v žádném případě dostačující. Lidé by se rozhodně neměli bát využívat své oznamovací povinnosti. Soudy by měly mít snahu řešit případy bez zbytečných průtahů. Pracovníci v pomáhajících profesích by měli pracovat s chutí a motivací a v neposlední řadě všichni lidé by se k sobě měli chovat slušně a s úctou.

Myslím si, že se mi podařilo dosáhnout stanoveného cíle a pro čtenáře může být přečtení mé práce důležitou informací a zajímavou zkušeností.

V závěru bych ještě ráda dodala následující. Určité mezery jsou zřejmé v každé oblasti života, každém systému a spolupráci. Možná by stačilo, když by se dalo spolehnout na to, co zde je. Ovšem není tomu tak. Hodně záleží na tom, kdo, tedy jaká osoba se na tom konkrétním místě nachází. Má bakalářská práce mi pomohla si uvědomit jednu důležitou věc, a to jak pro mou práci, tak pro svůj osobní život. Je pravdou, co se už roky povídá. **Všechno je o lidech... de illis omnia...**

RESUMÉ

Název mé bakalářské práce zní **dítě jako subjekt práva**.

Díky ní si můžete objasnit základní pojmy a informace o těchto pojmech jako dítě, právo, práva dítěte a sociálně-právní ochrana dětí. Zaměřila jsem se hlavně na pojem dítě, kterému se věnuji z pohledu vývojové psychologie, v souvislosti se sociální pedagogikou i oblastí práva. Základní a podstatné informace se dozvíte o pojmu právo, na které navazuje kapitola o právech dítěte. Konkrétně se věnuji Úmluvě o právech dítěte, její vývoji, základním principům a členění. Skrz tyto informace se dostávám k sociálně-právní ochraně dětí, tedy orgánu, který hájí zájmy a blaho nezletilých dětí. Dozvíte se o konkrétní práci sociálních pracovníků a o organizacích, institucích a orgánech, se kterými spolupracují. To vše naleznete v části teoretické.

V praktické části naleznete konkrétní případy, které poukazují na činnosti pracovníků sociálně-právní ochrany dětí, jejich práci a spolupráci s orgány, institucemi a zařízeními uvedených v teoretické části. Těmito konkrétními uvedenými případy jsem se chtěla pokusit odpovědět na cílovou otázku své práce.

ANOTACE

Má bakalářská práce pojednává o dítěti jako subjektu práva, a to především o práci orgánu sociálně-právní ochrany dětí a spolupráci s konkrétními organizacemi, institucemi a orgány, podložené na konkrétních kazuistikách.

Klíčová slova

dítě, vývoj dětí, školní zralost, předběžné opatření, práva dítěte, úmluva o právech dítěte, orgán sociálně-právní ochrany dětí, nejlepší zájem dítěte

ANNOTATION

My bachelor thesis discuss the child as a subject of rights, particularly work of a social legal protection of children and cooperation with organizations, institutions and authorities, based on the specific case reports.

Key words

child, children development, school readiness, relief, Rights of the Child, Convention on the Rights of the Child, social-legal protection of children, best interest of the child

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Právní předpisy:

- Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 104/91 Sb., úmluva o právech dítěte, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném a jiném vzdělávání, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
- Zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů

Literatura:

- BOGUSZAK, J., et. al., *Teorie práva*. Praha: ASPI Publishing, 2004, 348 s.
- BRIERLEY, J., *7 prvních let rozhoduje*. Praha: Portál, 1996, 111 s.
- DAVID, R., *Práva dítěte*, Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 1999, 175 s.
- DAVIDO, R., *Kresba jako nástroj poznání dítěte*, Praha: Portál, 2008, 205 s.
- GERLOCH, A., *Teorie práva*, Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009, 308 s.

- HART, H. L. A., *Pojem právo*, Praha: PROSTOR, 2004, 316 s.
- KROPÁČKOVÁ, J., *Budeme mít prvňáčka*, Praha: Portál, 2008, 160 s.
- NOVOTNÁ, V., et al.: *Sociálně-právní ochrana dětí*, Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2009, 256 s.
- ŘÍČAN, P., *Cesta životem*, Praha: Portál, 2004, 390 s.
- ŠÍMA, A. et al., *Základy práva pro střední a vyšší odborné školy*, Praha: C. H. Beck, 2010, 398 s.
- TOMANOVÁ, J., SCHELLE, K., et al., *Právní nauka pro školy i praxi*, Praha: Eurolex Bohemia, 2004, 447 s.
- WEDLICOVÁ, I., et al. *Kapitoly z vývojové psychologie*, Ústí nad Labem: Katedra Psychologie - PF UJEP v Ústí nad Labem, 2008, 143 s.

SEZNAM PŘÍLOH

- Příloha č. 1: Vývoj dětské kresby, Wedlichová, 2008, str. 19
- Příloha č. 2: Vývoj kresby lidské postavy, Wedlichová, 2008, str. 20
- Příloha č. 3: Význam barev, Davido, 2008, str. 37
- Příloha č. 4: Normativní právní akty podle právní síly Tomancová, 2008, str. 25

PŘÍLOHY

Příloha 1: Vývoj dětské kresby, Wedlichová, 2008, str. 19

fáze	věk	charakteristika
čáranice	konec prvního roku	- vznik bez předchozího úmyslu, z radosti z pohybu a z výtvoru
	od 18 měsíce	kontrola pohybu, jeho rychlosti a směru, percepčně motorická koordinace
prvotní obrys	kolem třetího roku	dítě začíná kreslit "něco", jde o prvotní obrys, lineární znázornění
intelektuální realismus	čtvrtý rok	dítě kreslí, co ví, nikoli co vidí- rentgenové vidění, při kresbě domu je vidět i obyvatelé za zdí, ortoskopické vidění, vychází ze všech úhlů pohledu
realistická kresba	školní věk	skutečně realistické zobrazení - končí spontánnost, zvyšuje se kritičnost vlastního výkonu

Příloha č. 2: Vývoj kresby lidské postavy, Wedlichová, 2008, str. 20

kolem 3-5 let	hlavonožec	- ovál jako obličej, k hlavě připojeny nohy, postupně přibývá vyznačení očí, úst, popřípadě nosu, někdy náznak vlasů, později jsou znázorněny ruce, které jsou připojeny k hlavě nebo nohám, neboť trup bývá vyznačen poměrně pozdě
pátý rok	dvojdímenzionální kresba	- trup ve formě oválu, kruhu, troj či čtyřúhelníka, hlava spojena s trupem, tělesné proporce ještě nejsou v souladu. Přibývá detailů a postava má mít všechny znaky lidského těla.
šestý rok		-odlišně bývá kreslena postava muže a ženy
sedmý rok		- zpřesnění proporcí, zdokonalení účesu a oblečení
osmý rok		- přechod od kresby en face k částečnému nebo úplnému profilu
devátý rok		- pokusy zachytit pohyb, oblečení se vyznačuje detaily, kresba je dosud plošná
desátý až jedenáctý rok		- pokus o stínování a tvarování, perspektivní zachycení, v tomto věku je vývoj kresby lidské postavy zhruba ukončen

Příloha č. 3: Význam barev, Davido, 2008, str. 37

ČERVENÁ: Podle doktora Bouveta je zcela normální, když dítě před šestým rokem používá výhradně červenou barvu. U nemocných dětí červená nemá tak sytý odstín. Po šestém roce ukazuje na tendenci k agresivitě a nedostatečnou kontrolu emocí.

MODRÁ: Používají ji i děti mladší pěti let. Tyto děti se vyznačují tím, že své chování více kontrolují než děti používající červenou. Používání modré v šesti letech znamená, že dítě je dobře adaptováno. Modrá nahrazuje hnědou, když dítě už opravdu nechce zůstat „miminkem“. Pokud používá výhradně modrou, ukazuje to na přílišnou sebekontrolu.

ZELENÁ: Použití je srovnatelné s modrou a odráží spíš sociální vztahy.

ŽLUTÁ: Je velmi často spojovaná s červenou nebo používána samostatně. Někdy ukazuje na velkou závislost dítěte na dospělém.

HNĚDÁ: Stejně jako tmavé nevýrazné barvy (považováno psychoanalyticky za regresivní), a někdy i žlutá, odráží hnědá barva špatnou rodinnou i sociální adaptovanost dítěte a jeho různé konflikty. Tyto „regresivní“ barvy s oblibou volí umíněné děti.

FIALOVÁ: Malé děti ji užívají jen zřídka, je příznakem neklidu. Často se vyskytuje ve spojení s modrou a prozrazuje úzkost. Je používána hlavně v obdobích obtížné adaptace a někdy se vedle ní objevuje zelená.

ČERNÁ: Vyskytuje se v jakémkoli věku a prozrazuje určitou míru úzkosti. Někdy svědčí o bohatém vnitřním životě. Symbolika černé je však zvláštní v období puberty, kdy vyjadřuje nepřístupnost a ostych ve vyjadřování citů.

Příloha č. 4: Normativní právní akty podle právní síly, Tomancová, 2008, str. 25

